

Tuinhistorisch onderzoek

Begraafplaats Uniken, Stadskanaal

Foto omslag: de laatste beheerder van begraafplaats Uniken, de heer Else Venema, op een door hem zo geliefde plek (jaren '80). Exacte datum onbekend. Collectie Streekhistorisch Centrum Stadskanaal.

Tuinhistorisch onderzoek

Begraafplaats Uniken, Stadskanaal

Inhoudsopgave

1	Inleiding	6		
2.	Beschrijving projectlocatie	9		
3.	Het landschap als onderlegger	10		
	Het natuurlijke landschap en haar genese			
	Geomorfologie			
	Bodem			
	Historische kaartenstudie			
	Wildervank, Uniken en Stadskanaal			
4.	Begraafplaats Uniken	23		
	Landschapsontwerp en beplanting			
	Lanen- en padenstelsel			
	Beplanting			
5.	Restauratie Groen erfgoed	39		
	Behoud van cultuurhistorische waarden			
	Lanen- en padenstelsel			
	Bepanting			
6.	Grafmonumenten	47		
	Overzicht grafmonumenten			
7.	Overige elementen	54		
	Toegangshek			
	Hefboomhek			
	Waterpomp			
8.	Biodiversiteit	56		
9.	Conclusie	58		
	Bijlagen	59		
	Bijlage 1. Krantenknipsels			
	Bijlage 2. Complexomschrijving Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed			
	Bijlage 3. Oral history			
	Bronnen	70		

Afb. 1.1 De eiken begeleiden de oprijlaan naar begraafplaats Uniken. Datering onbekend. Collectie Streekhistorisch centrum Stadskanaal.

1

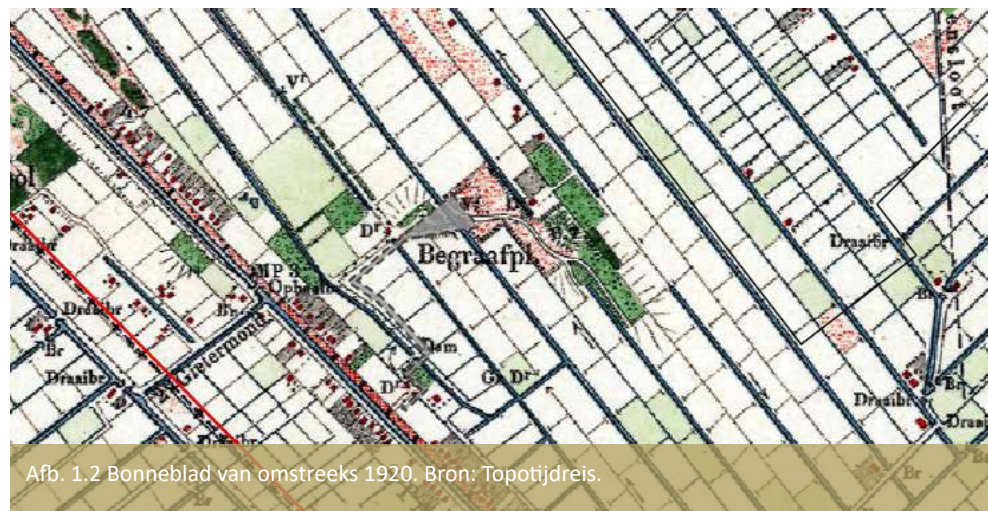
Inleiding

Begraafplaats Uniken in Stadskanaal is een particuliere begraafplaats. Het is de enige particuliere begraafplaats in Groningen en heeft een monumentale status.

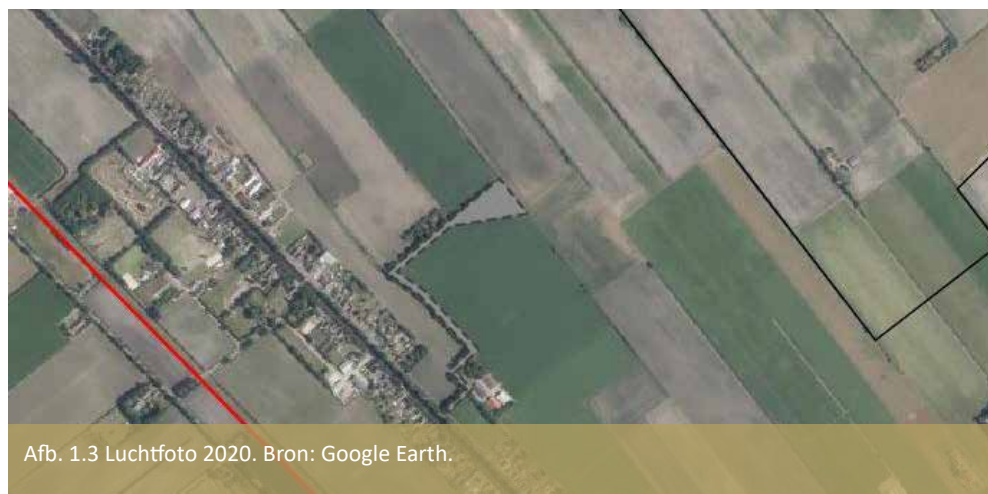
De particuliere familiebegraafplaats Uniken is in meerdere opzichten een unieke plek. De begraafplaats is in 1857 gesticht door Jan Uniken, (1783-1859), opzichter der venen van de stad Groningen. Hij stichtte de begraafplaats op een droge zandrug in het veen nabij de Unikenborg, een boerderij die hij langs het door hem aangelegde Stadskanaal had laten bouwen. Hijzelf werd hier in 1859 begraven en nadien zijn nog vele andere familieleden begraven. In 1964 vond de laatste begrafenis plaats. De meeste grafmonumenten op de begraafplaatsen verkeren nog in een redelijk goede staat en vormen daarmee een fraai voorbeeld van negentiende- en twintigste-eeuwse grafkunst. Naast de bijzondere cultuurhistorische waarden die de begraafplaats vertegenwoordigt – de begraafplaats is ingericht in de Engelse landschapsstijl en vertegenwoordigt veel funeraire tradities – is de locatie ook landschappelijk gezien erg interessant.

Het perceel is bereikbaar via een lange monumentale oprijlaan met eiken. De begraafplaats inclusief deze toegangslaan en de bijbehorende beheerderswoning met schuur hebben een rijksmonumentale status. Door de bijzondere landschappelijke ligging en gebruikshistorie is de locatie ook aangewezen als archeologisch terrein van hoge waarde.

In 1907 is de Egbert Uniken Stichting opgericht, die het doel had: 'het in stand houden en behoorlijk verzorgen van de begraafplaats van de familie Uniken'. Egbert was de broer van Jan Uniken. In het oprichtingsbestuur hadden zitting: Heiko Diddo Jannes Uniken, Egbert Unico Koenig en Johan Hendrik van der Tuuk.

Afb. 1.2 Bonneblad van omstreeks 1920. Bron: Topotijdreis.

Afb. 1.3 Luchtfoto 2020. Bron: Google Earth.

Afb. 1.4 Huidige oprijlaan, gezien vanaf de begraafplaats. Collectie Landschapsbeheer Groningen.

Verschillende beheerders uit de omgeving Wildervank/Stadskanaal hebben door de jaren heen de graven onderhouden. Vanaf 2008 heeft de laatste beheerder, de heer Elzo Venema, zijn werkzaamheden vanwege zijn hoge leeftijd moeten staken. Sindsdien wordt de beheerderswoning niet meer bewoond en wordt er geen regelmatig onderhoud meer gepleegd. De zeer slechte staat waarin de toegangshekken verkeerden vormde de aanleiding om deze in 2016 te laten restaureren. Incidenteel worden er door plaatselijke vrijwilligers wat werkzaamheden verricht, maar dit gebeurt zonder specialistische en professionele aansturing.

De gemeente Stadskanaal heeft het initiatief genomen om samen met de Egbert Uniken Stichting te kijken naar de mogelijkheden voor het terrein in de toekomst. De eerste stap in dit proces is het opstellen van een tuinhistorisch onderzoek met een opname en waardestelling van het nog bestaande groene erfgoed. Het onderzoek is bedoeld als uitgangspunt voor het op te stellen onderhouds- en beheerplan en het in kaart brengen van de daarvoor benodigde middelen en financiën. Het onderzoeksgebied betreft de locatie van de begraafplaats. De lange oprijlaan met monumentale eiken en het perceel met de beheerderswoning vallen buiten de scope. Landschapsbeheer Groningen is de uitvoerder van deze werkzaamheden. Zowel de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) als de gemeente Stadskanaal en de Egbert Uniken Stichting zijn betrokken bij dit proces.

2

Beschrijving projectlocatie

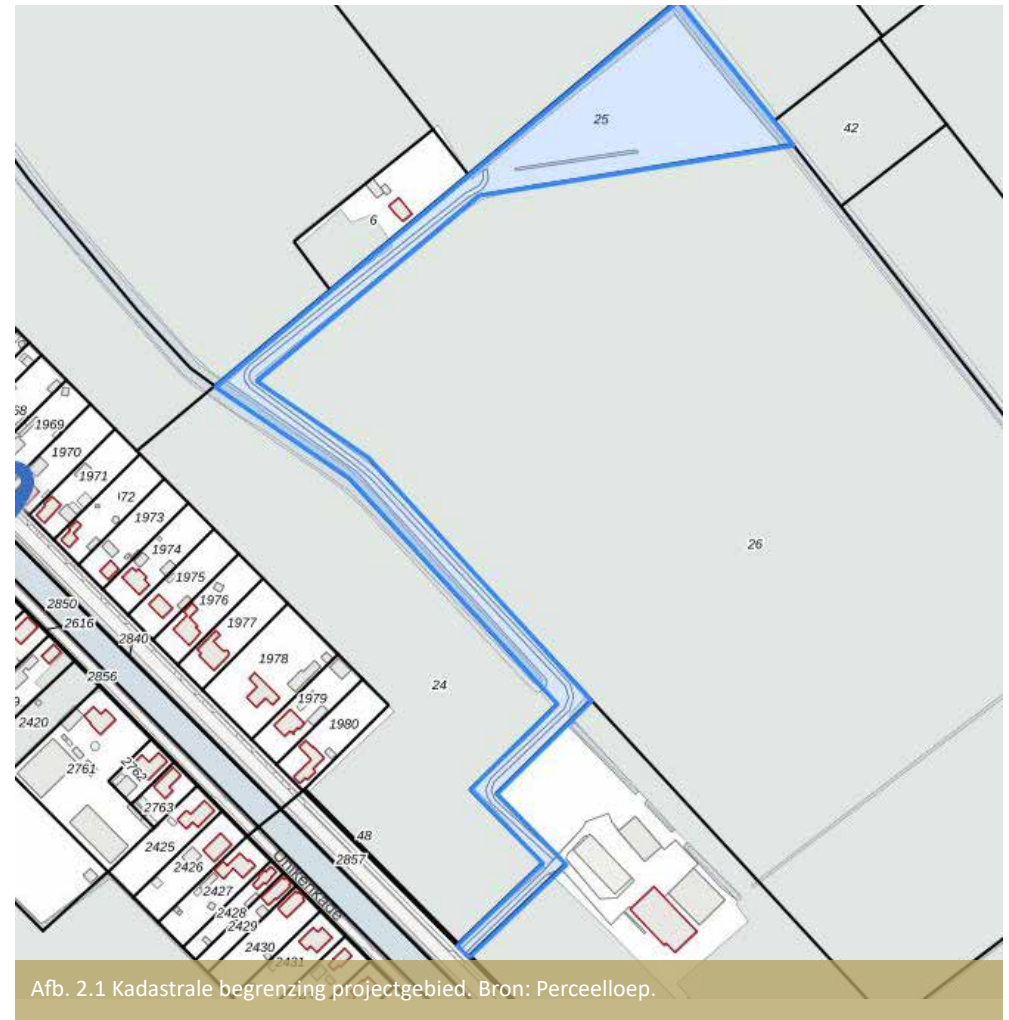
Begraafplaats Uniken bevindt zich in Stadskanaal, aan de Unikenstraat 46, 9501 XE te Stadskanaal. Kadastrale gemeente Onstwedde, sectie V, grondperceel 25. Het totale terrein heeft een oppervlakte van ca. 18.000 m². Het betreft een complex van rijksmonumentale status (complexnummer 516227) (bijlage 1) en omvat een:

- begraafplaats met het toegangshek (monumentnummer 516228);
- oprijlaan met toegangshek (monumentnummer 516229);
- beheerderswoning (monumentnummer 516230) en
- bijshuur (monumentnummer 516231).

Dit tuinhistorisch onderzoek beperkt zich tot de begraafplaats met toegangshek (monumentnummer 516228).

In het Monumentenregister wordt de cultuurhistorische waarde van de begraafplaats als volgt omschreven:

- als voorbeeld van een familiebegraafplaats uit de tweede helft van de negentiende eeuw in de provincie Groningen
- vanwege de eenvoudige, maar fraaie aanleg en bijzondere zerken op de begraafplaats
- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid van het complex en de samenstellende onderdelen
- vanwege de uniciteit van dit type complex in de provincie Groningen
- vanwege de fraaie, verhoogde ligging in het open landschap
- wegens de invloed van de familie Uniken op de ontwikkeling van Stadskanaal.

Afb. 2.1 Kadastrale begrenzing projectgebied. Bron: Perceelloep.

3

Het landschap als onderlegger

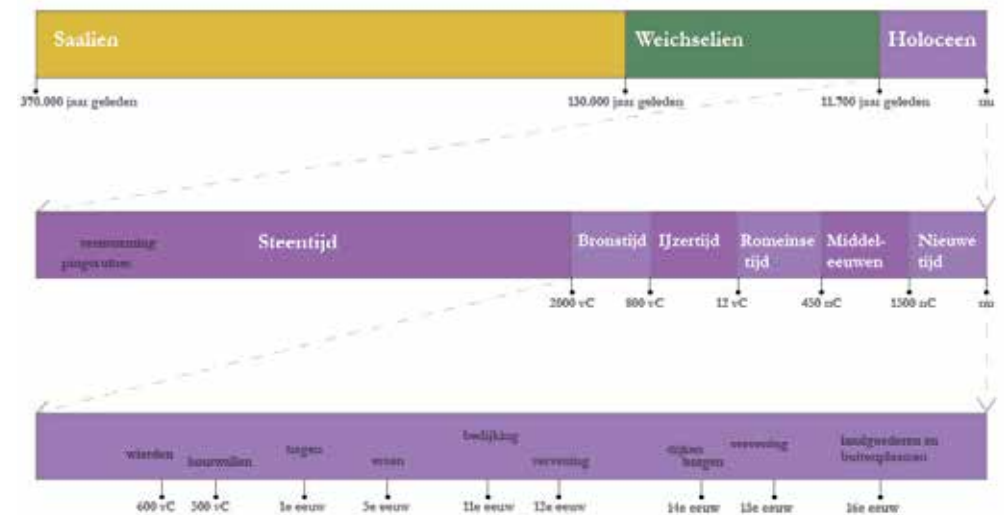
Het natuurlijke landschap en haar genese

De basis voor het hedendaagse landschap van de Veenkoloniën is gelegd tijdens de voorlaatste en laatste ijstijd (resp. het Saalien en het Weichselien) en het Holoceen (de geologische tijdsperiode waarin wij nu leven). Gedurende het Saalien (ca. 380.000 – 130.000 jaar geleden) was half Nederland bedekt onder een honderden meters dikke laag landijs. Onder het ijs is een laag keileem afgezet: een mengsel van keien, grind, zand, leem en klei dat door de druk van het ijs door- en in elkaar is gekneed. Het materiaal is afkomstig uit verschillende delen van Scandinavië. Keileem is van nature slecht waterdoorlatend. In de nabije omgeving van begraafplaats Uniken is keileem op circa 13 meter onder het maaiveld te vinden.

Tijdens het Weichselien (ca. 117.000 – 11.700 jaar geleden) bereikte het landijs Nederland niet. In Groningen heerste een toendraklimaat met dennen en dwergberken als beplanting en in de koudste perioden was Groningen een poolwoestijn. Door de wind is zand als een deken over grote delen van Nederland afgezet, dit wordt dekzand (Formatie van Bortel) genoemd. Dit dekzand ligt door de veenontginningen en -oxidatie op veel plekken (weer) aan het oppervlak. De dikte van het dekzand varieert sterk en is in het studiegebied zo'n 10 tot 15 meter dik.

Het Holoceen (ca. 11.700 jaar geleden – heden) is de jongste geologische periode en wordt gekenmerkt door een doorgaande stijgende zeespiegel als gevolg van temperatuurstijging en het smelten van de ijskappen. Tezamen met het stijgen van de zeespiegel, steeg ook het grondwaterniveau. Door de vernatting van het oppervlak kon de vegetatie zich uitbreiden en werden de nog stuivende zanden vastgelegd. In verschillende fases van het Holoceen ontstonden veenlagen. Eerst werd het veen gevormd door vooral riet en zegge (laagveen), later steeds meer door veenmos (hoogveen).

Geleidelijk aan veranderde nagenoeg het hele gebied dat nu tot de Veenkoloniën behoort in een uitgestrekte veenwildernis: het Bourtanger Moeras of Bourtanger Moor. Het veenpakket was meters dik en het maaiveld lag enige meters hoger dan vandaag de dag. Het kaartenoverzicht (afb. 3.2 t/m 3.7) geeft de paleogeografische ontwikkelingen van het gebied weer.

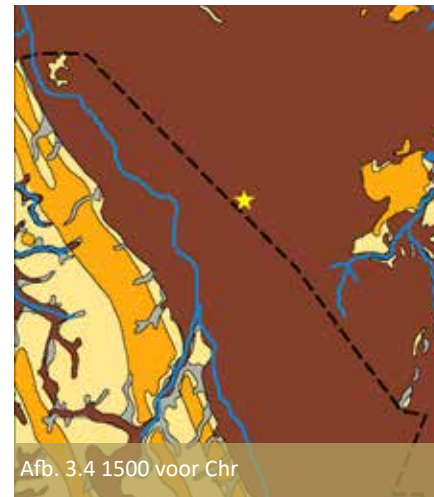
Afb. 3.1 Tijdlijn ijstijden en landschappelijke ontwikkelingen in de provincie Groningen. Bron: Landschapsbeheer Groningen, Kwaliteitsgids Groningen (2021).

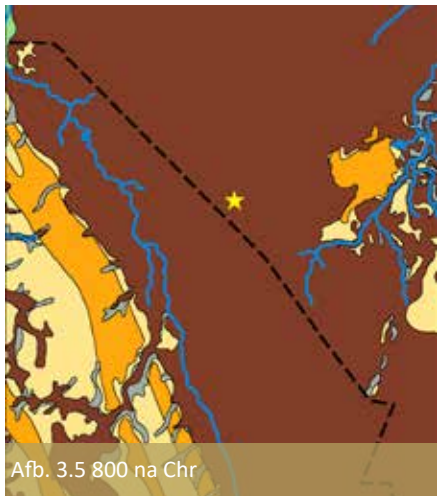
Afb. 3.2 5500 voor Chr

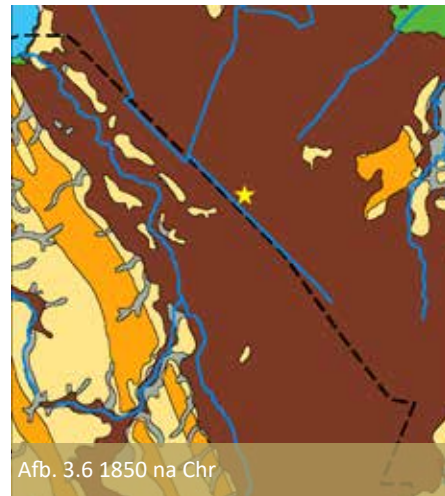
Afb. 3.3 2750 voor Chr

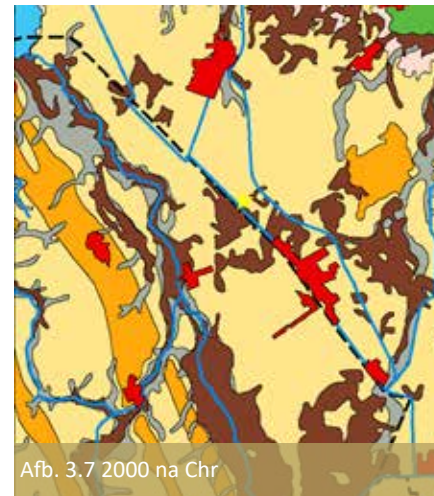
Afb. 3.4 1500 voor Chr

Afb. 3.5 800 na Chr

Afb. 3.6 1850 na Chr

Afb. 3.7 2000 na Chr

Paleografische kaarten van de omgeving Stads kanaal. Hierop is de uitbreiding van het veen tussen 5500 en 2750 voor Chr., maar ook afname vanaf de 19e eeuw, goed te zien. De gele ster markeert de begraafplaats.

Lichtgeel is dekzand, oranje is dekzandrug, blauw is beek(dal), bruin is veen en rood is bebouwing.

Bron: Nationaal Georegister, Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts en J. Bazelmans 2018: Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu, Amsterdam (Prometheus).

Geomorfologie

Geomorfologisch gezien is familiebegraafplaats Uniken gesitueerd op een zogenoemde dekzandwieling (3L51w) (zie figuur 3.3). Dit wil zeggen dat de begraafplaats op een zwak golvende plek ligt. Het getal 3 beschrijft de mate van reliëf. Het betreft een wieling met een hoogteverschil van 0,5-1,5 meter, met een hellingshoek van 0,25-1 graad. De code toevoeging 'w' wil zeggen dat de wieling is bedekt met ten dele afgegraven veen of veenresten. Dit betekent dat de wieling in de loop van het Holoceen door veen is bedekt. Dit veen is later voor het grootste deel afgegraven, waardoor nu nog slechts resten ervan aanwezig zijn in de bodem.

Dit landvormtype en -proces is kenmerkend voor eolische-afzettingen (afzettingen door de wind) in dit gebied. Ondanks dat er door de eeuwen heen veel is afgegraven in het gebied, is de dekzandwieling tegenwoordig nog steeds te zien op de huidige hoogtekaarten (zie figuur 3.2). De harde grenzen van hoog naar laag, zoals ten oosten van begraafplaats Uniken, duiden op menselijke zandafgravingen.

De dekzandwieling is gelegen te midden van veenkoloniale ontginningsvlakte (M91i). Hier moet de toevoeging L voor bedacht worden, daar het gaat om een betrekkelijk laaggelegen ontginningsvlakte. Voorheen lagen hier hoger gelegen veengronden, welke vanaf de 17e eeuw zijn geëxploiteerd ten behoeve van de turfwinning. De onbruikbare delen van het veen werden aan de kant gezet en later weer teruggebracht op het afgegraven maaiveld, om de bodem geschikt te maken voor landbouw. Dit wordt een veenkoloniaal dek genoemd (toevoeging i). De geomorfologische code R23v betreft een dalvormige laagte (R23), bedekt of opgevuld met veen (toevoeging v). De code A betreft een laagte ontstaan door afgraving.

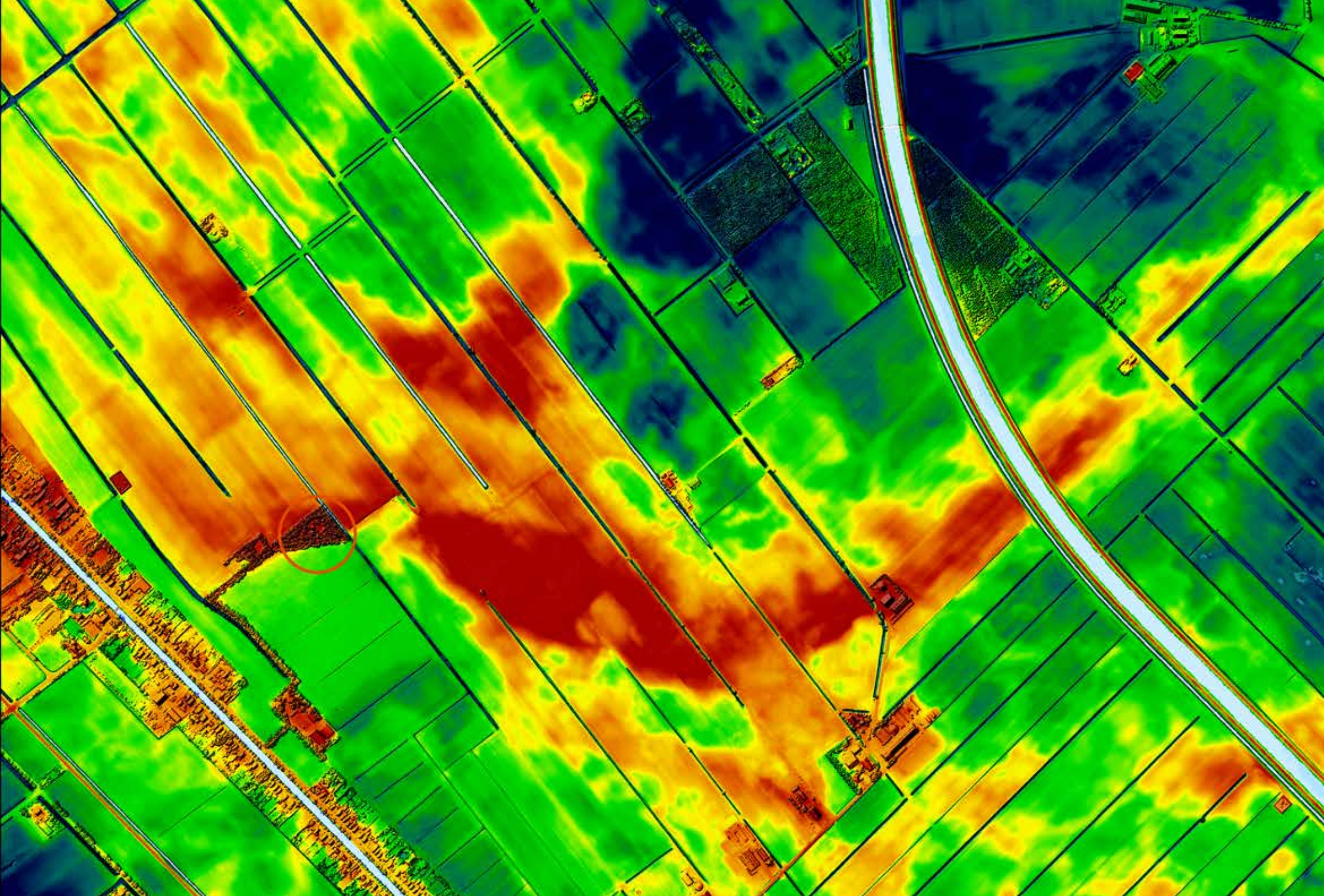
De hoogte is op kaartmateriaal goed waarneembaar. Deze achtergrondkennis is nodig om de subtiele verschillen in het landschap ter plekke te kunnen lezen. Op één punt is het verschil echter voor iedereen duidelijk. Op de noordoost-hoek van

Afb. 3.8 Geomorfologische kaart van het gebied. De rode cirkel markeert waar de locatie van de begraafplaats.

de begraafplaats is het hoogteverschil met het omliggende land zo'n drie meter. De zandafgravingen zijn hier duidelijk zichtbaar.

De natuurlijke hoogte waar de begraafplaats op ligt is strategisch gekozen. Hoog en droog, en dus genoeg mogelijkheden voor graven en grafkelders. Het hoogste punt van de dekzandwieling ligt op 5,48 boven NAP. Door schaalvergroting in de 20e

Afb. 3.9 Hoogtekaart van de begraafplaats en de omgeving. De dekzandwielving is hierop nog goed waarneembaar. De rode cirkel markeert waar de begraafplaats gesitueerd is. Bron: AHN.

3.10 De oprijlaan van eiken leidt naar de begraafplaats. Op de achtergrond zie je het lager gelegen landschap. Collectie Landschapsbeheer Groningen.

eeuw is door de daarbij uitgevoerde vervlakking in het landschap deze dekzandwielving voor een deel verdwenen. Hierdoor is de hoger gelegen begraafplaats veel prominenter in het landschap komen te liggen. Dit maakt de locatie landschappelijk gezien extra interessant.

Bodem

Bodemkundig gezien ligt de begraafplaats op een veldpodzol (Hn21). Dit type podzol behoort tot de humuspodzolen, komt veel voor in de relatief lage delen van Pleistoceen Nederland en is ontstaan bij een relatief hoge grondwaterstand. De veldpodzol is een voorbeeld van een bodem in de hydropodzolgronden en heeft door de relatief lage landschappelijke ligging 'gleyverschijnselen'. Dat zijn roestvlekken door fluctuaties in de grondwaterspiegel.

De natuurlijke processen in dit gebied, tezamen met de antropogene ontwikkelingen, maakt dat de Veenkoloniën misschien wel één van de landschappen in Groningen is die in de loop van de geschiedenis de grootste metamorfose heeft doorlopen. Van poolwoestijn tot moeras en van dit woeste moerasgebied tot het mathematische ontginningslandschap dat we nu kennen.

Het bodemprofiel hiernaast toont een veldpodzolbodem. Hierop zijn de verschillende lagen van de podzolerings goed te zien. 1= door humus donkergekleurde laag (A-horizont); 2= ca. 10 cm lichtgrijze uitspoelingslaag (E-horizont); 3= ca. 15 cm dikke, donkergekleurde inspoelingslaag (B-horizont) en 4= het niet door podzoleringsprocessen aangetaste 'schone' dekzand (C-horizont). Het lijkt erop alsof boven in de A-horizont een nieuwe uitspoelingslaag aan het ontwikkelen is. Dit is echter niet het geval. Deze lichtere kleur is het gevolg van uitdroging.

Afb.3.11 Bodemprofiel van de veldpodzol (Hn21). Bron: dhr. G. Koopman.

Historische kaartenstudie

Een oude kaart “van het Nieuwe Stadskanaal in de Boven-Wildervank” uit 1767 geeft de eerste lijnen aan in het gebied rondom het latere Stadskanaal (afb. 3.12). Reliëf in de landschappelijke opbouw is hier niet weergegeven. De toekomstige locatie van de begraafplaats ligt in het geel omcirkelde gebied.

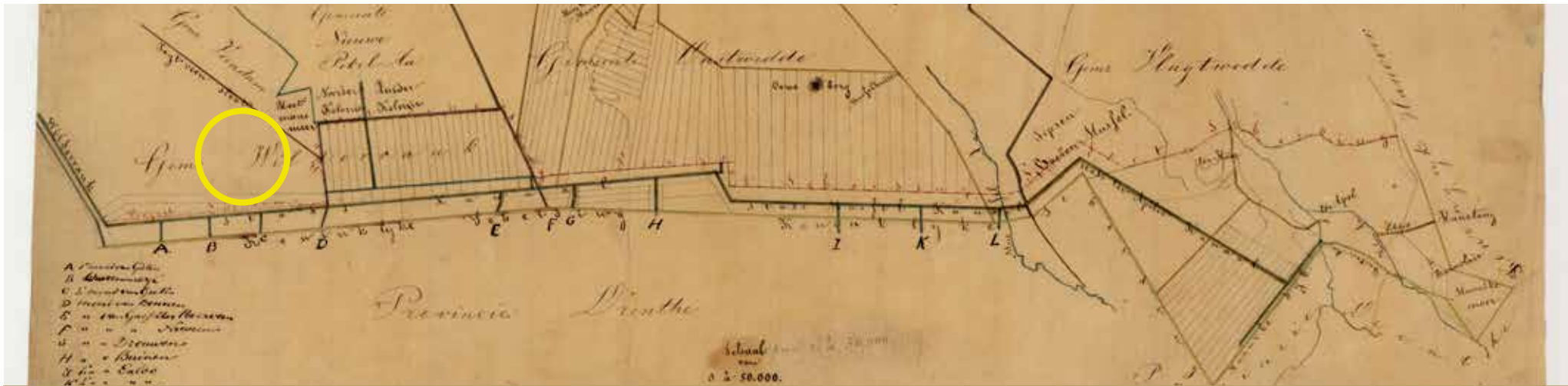
Op de oudste topografische kaart uit 1822 (afb. 3.14) is voor het hele gebied een veenwijkenstructuur te zien. Los van de afwijkende veenwijkenstructuur rond de noordelijker gelegen Wildervankster dalen is ter plekke van de huidige locatie van

de begraafplaats geen onderbreking van de rechtlijnige wijk-aanleg te onderscheiden die aanwezig reliëf in het gebied kan onderbouwen zoals wel rechtsonder op de kaart te zien is rondom Onstwedde.

Op een archiefkaart uit 1800-1900 (daartussen niet gedateerd) van “het Stadskanaal tussen Wildervank en Ter Apel met aanduiding van de verschillende monden” brengt de verschillende watermonden in beeld die uit Drenthe aansluiten op het kanaal tussen Wildervank en Ter Apel (afb. 3.13). Het gebied aan de Groninger kant van het kanaal is op deze kaart echter ook voor een deel mooi ingetekend. De

Afb. 3.12 Kaart van het Nieuwe Stadskanaal in de Boven-Wildervank, 1767. Collectie Groninger Archieven, toegangsnr. 1536 6735 01.

Afb. 3.13 Kaart van het Stadskanaal tussen Wildervank en Ter Apel, 1800-1900. Collectie Groninger Archieven, toegangsnr. 1536 2403.

Afb. 3.14 Historische topografische kaart 1822

locatie van Uniken ligt ongeveer boven het uitmondingskanaal 'K' (uitmonding van uit Gieten) rond de letter 'W' van Wildervank. De wijken rondom het onderzoeksgebied zijn nog niet ingetekend en ook andere aanduidingen omtrent het landschap geven geen handvatten. Dit in contrast met de rest van het Groninger deel. Deze kaart kan daarom geen uitsluitsel geven over de landschappelijke opbouw uit die tijd. Aangenomen wordt dat het hier tot nu toe om *woeste gronden* gaat en het gebied nog niet voor de veenontginning in aanmerking is gekomen.

Op de kadasterkaart van Wildervank uit 1832 is in de kadastrale opbouw en wijkverdeling eveneens geen hoogteverschil aangegeven op de kaart (afb. 3.16).

Op de kaart van 1850 is een aanzet van een weg te zien die terug is te vinden in de huidige vorm van de oprijlaan (afb. 3.16). Deze kaart laat duidelijk een kaveldeling zien die ook nu nog hier en daar in het landschap is terug te vinden. De wijking van de weg in het verder zeer geometrisch opgezette verkavelingspatroon kan duiden op een afwijking (hoogte) in het landschap. Dit kan er op wijzen dat tijdens de vervening tussen 1822 en 1850 de dekzandrug onder het veenpakket tevoorschijn is gekomen. Door verdere vervening werden de hoogteverschillen tussen de vrijgekomen dekzandruggen en het ontgonnen landschap steeds duidelijker.

Op de kaart uit de gemeenteatlas van Groningen uit 1867 is eveneens het pad naar de begraafplaats te zien (afb. 3.18). Opmerkelijk is dat op deze uitgave de begraafplaats nog niet is aangegeven. Rond het midden van de

Afb. 3.15 Uitsnede uit Verzamelplan of minuutplan Wildervank, 1832. Collectie Groninger Archieven, toegangsnr. 0044 01199 01.

Afb. 3.16 Topografische kaart 1850. Bron: Topografische Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden

negentiende eeuw stichtte de opzichter van de venen van de stad Groningen en landeigenaar Jan Uniken (1783-1859) hier namelijk de begraafplaats voor hem en zijn familie. Direct om de begraafplaats heen is nog geen beplanting aangegeven; de begraafplaats ligt hier ingepast in de veenwijken structuur. Hoogteverschil is uit deze kaart niet op te maken. Deze kaart is ook interessant vanwege de beplanting in de omgeving. Deze worden later genoemd in een veiling van de erven Uniken in 1888.

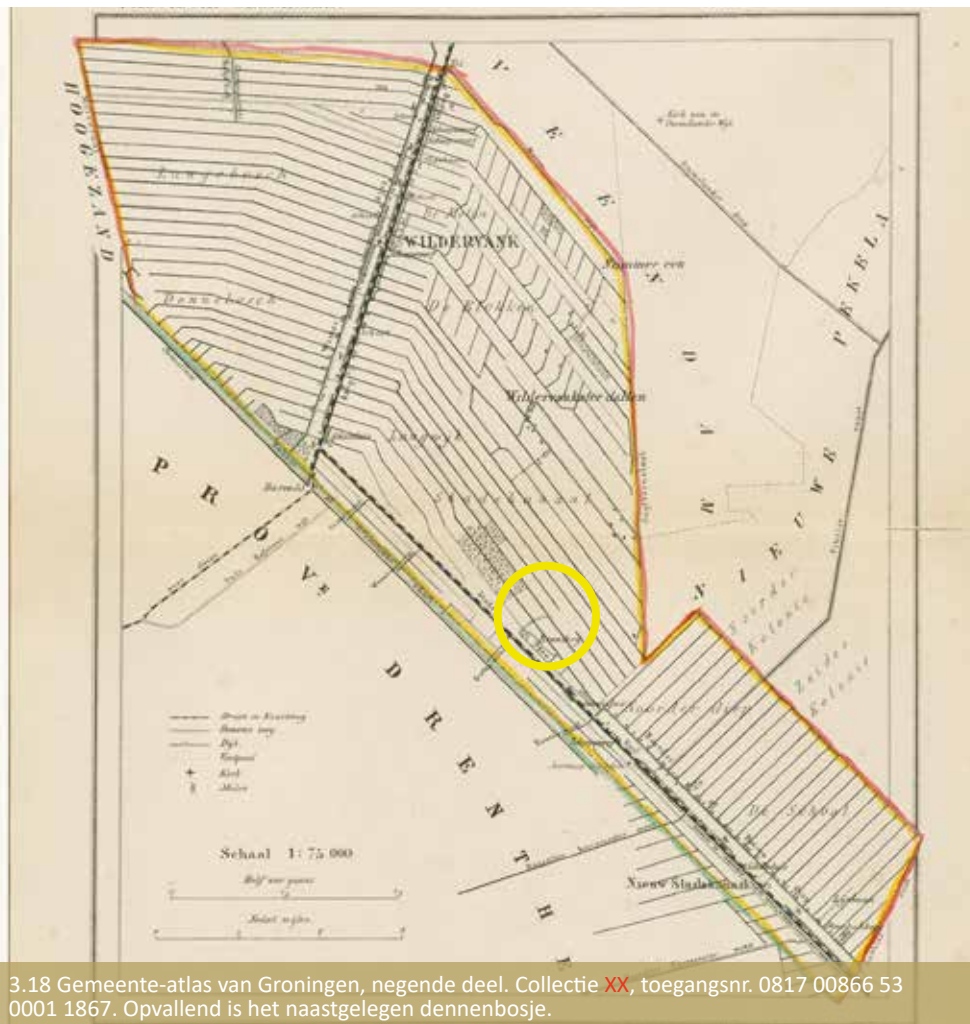
Waterschap „Westerwolde“
 afwatering van de gronden gelegen ten N.O.
 van het Stadskanaal tusschen de Bachel
 Zwet en den Valkhermond

Bekent bij verkiezen van Juij 1899 tot
 De Kuyfingenreuz van den proo Waterland

Schaal 1:2500

Afb. 3.17 Waterschap Westerwolde, afwatering van de gronden ten noordoosten van Stadskanaal (1894-1899).

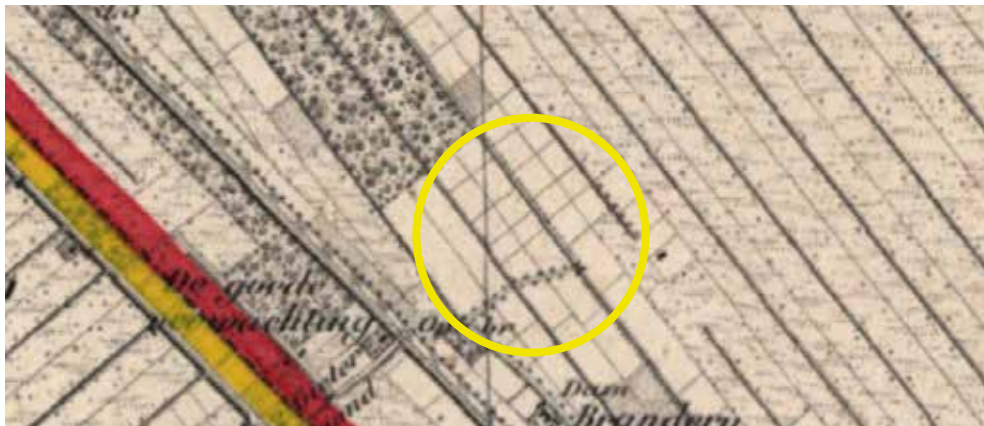
Op de topografische kaart van omstreeks 1890 is de beplanting van de toegangsweg ingetekend (afb. 3.19). De kale weg is nu veranderd in een oprijlaan met bomen. De begraafplaats is verder nog wel ingepast in de veenwijken structuur en niet rondom van beplanting voorzien, alleen de oostzijde; daar sluit de beplanting aan op de laanbeplanting.

Pas op de topografische kaart van 1900 wordt de begraafplaats zoals we die nu nog kennen, ingetekend (afb. 3.20). Dit is de eerste kaart waarop ook de reliëflijnen zichtbaar zijn ingetekend. Daarnaast is een van de geometrische wijken afwijkende structuur ingetekend: een plan van paden op de dekzandrug. De begraafplaats is vanaf 1900 geheel omsloten door een groene singel met binnenin een open groen hart.

Wildervank, Uniken en Stadskanaal

Oorspronkelijk behoorde het gehele gebied rondom Wildervank en Stadskanaal tot het Bourtanger Moor of Moeras. Dit was een ondoorgrondelijk gebied dat pas vanaf omstreeks 1600 werd verveend. Dit landschappelijke transformatieproces werd in de eerste helft van de 20ste eeuw voltooid.

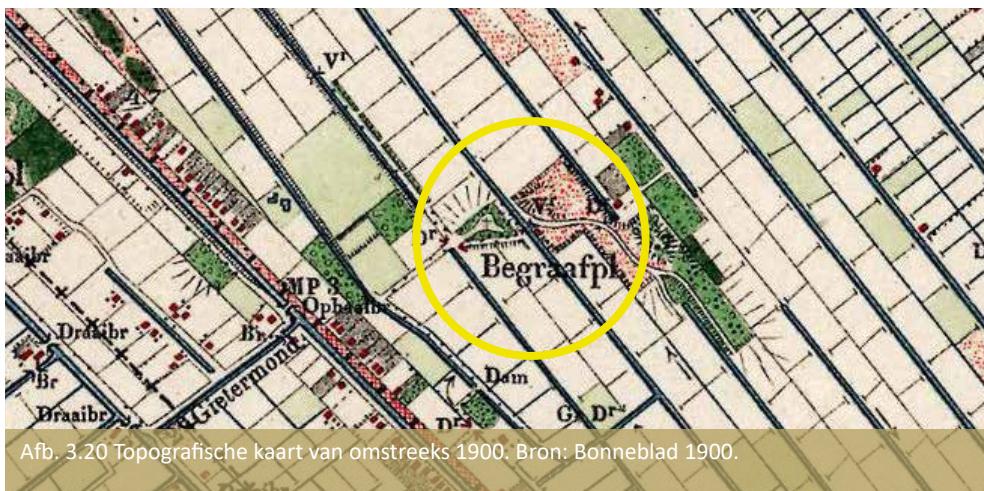
De afvoer van de turf werd vanaf de 17e eeuw verzorgd door het Winschoterdiep. De eerste ontginningsassen, die van Hoogezand en Sappemeer, waren dan ook gericht op dit kanaal. In 1765 besloot het bestuur van de stad Groningen tot het graven van een nieuw kanaal, dat nodig was in het kader van het vervenen van het omliggende gebied. Deze tweede ontginningsas was het Stadskanaal, vanaf eind 18e eeuw aangelegd in zuidoostelijke richting.

Afb. 3.19 Topografische kaart van omstreeks 1890. Bron: Topografische Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden

In 1865 was het hele tracé van het Stadskanaal afgerond en had het de lengte zoals die ook nu nog is, bereikt. Langs dit kanaal verrezen nederzettingen waar landbouwers, verveners en aan de veenontginning gerelateerde bebouwingen oprezen tussen Veendam en Wildervank. Ook de familie van Jan Uniken (1783-1859), opzichter van de venen van de stad Groningen en grootgrondbezitter, bouwde aan het kanaal zijn riante woning. Rond 1857 stichtte hij hier vlakbij een begraafplaats voor hem en zijn familie.

Jan Uniken stierf in 1859, twee jaar na stichting van de begraafplaats. Doordat hij kinderloos was, werd zijn jongere broer Egbert - ook vervener in toen nog Wildervank - universeel erfgenaam. Egbert overleed in 1867. De erven lieten de woning met landerijen, bos en heide met hout om te kappen in 1888 veilen. Een advertentie in de Provinciale Groninger Courant meldde de veiling als *"eene buitenplaats met fraaien aanleg, bijbehorende woningen, schuren en landerijen, alles in gebruik bij de weduwe J. van der Tuuk, benevens uitgestrekte dennen- en eikenbosschen groot 75 ha 83 a 84 ca"* (beschrijving uit de Veenkoloniale Volksalmanak 18-2006, Ynte Botke).

Afb. 3.20 Topografische kaart van omstreeks 1900. Bron: Bonneblad 1900.

Het huis werd gesloopt, de huidige boerderij bij de ingang van de eikenlaan is deels nog een restant van een veel groter buiten. De houtopstanden werden na verkoop gekapt. Dit is ook te zien op het verschil tussen de kaart uit 1850 / 1899 en de kaart uit 1900. De begraafplaats met toegangslaan werden niet geveild maar ondergebracht in de stichting Egbert Uniken, datum van oprichting was 9 februari 1907.

179 Akte van verkoop en overdracht door Berend Willem Cranssen, eigenaar van perceel 1 en van de helft van perceel 2, en door Reinder Jans Dik en Adde Lucas Boswijk, gezamenlijk eigenaar van de andere helft van perceel 2 aan:

- Jan Uniken van perceel 1, bestaande uit een huisje met grond in de "Nieuwe Aanleg" te Wildervank, kad. bekend gem. Wildervank sectie F nr. 46, groot 3 roeden en 70 ellen, voor de koopsom van fl. 25,- en van een gedeelte van perceel 2, bestaande uit 2 percelen dalland in de "Nieuwe Aanleg", kad. bekend sectie F nrs. 47 en 113, tezamen groot 8 bunder, 20 roeden en 60 ellen, voor de koopsom van fl. 164,-

- Egbert Uniken het overige deel van perceel 2, de percelen kad. bekend sectie F nrs. 114-116, tezamen groot 10 bunder, 99 roeden en 30 ellen, voor de koopsom van fl. 218,-, met kwiteringen, verleden voor Mr. Michaël van de Tuuk, notaris te Veendam, 1839 jul. 6

526 Families Heres, Diddens en Uniken (1), 1681 – 1865 Groninger Archieven | Acte van aankoop gronden door Jan en Egbert Uniken, 1839

Afb. 3.21 Jan Uniken, 1783 - 1859. Bron: Lubbers, W., 400 jaar Semslinie.

4

Begraafplaats Uniken

Uit het onderzoek van kaart- en ander bronmateriaal kan worden geconcludeerd dat begraafplaats Uniken rond 1857 gesticht is op een hoger gelegen zandkop. Het is niet aan te tonen dat deze zandkop al aanwezig was of pas tijdens de vervening boven de aardoppervlakte is komen te liggen. De landschappelijke analyse (hoofdstuk 3) doet het tweede vermoeden. De zandkop is een lager gelegen uitloper van de zandrugformaties van Onstwedde en Mussel.

De hoogte van de begraafplaats is rond de 5 meter boven NAP. Het maaiveld van het omliggende landschap is op sommige plekken rond één tot drie meter lager. Deze omliggende veengronden zijn momenteel als akkerbouwland in gebruik. De begraafplaats ligt op een driehoekig perceel. De eerste cartografische vermelding van de begraafplaats is te zien op afbeelding 4.1, aangetroffen in een publicatie van het Veenkoloniaal museum. De datering zal na 1857, stichting van de begraafplaats zijn. Vanwege het ontbreken van de dienstwoning, echter van voor 1890. Dat is de geschatte bouwdatum van het pand.

De beplanting rondom de begraafplaats is nog niet aanwezig en evenmin de laanbeplanting. Wel wordt een eikenbosje aangegeven, ten westen van de begraafplaats. Alle houtopstanden zijn na de veiling van 1888 gekapt en verkocht.

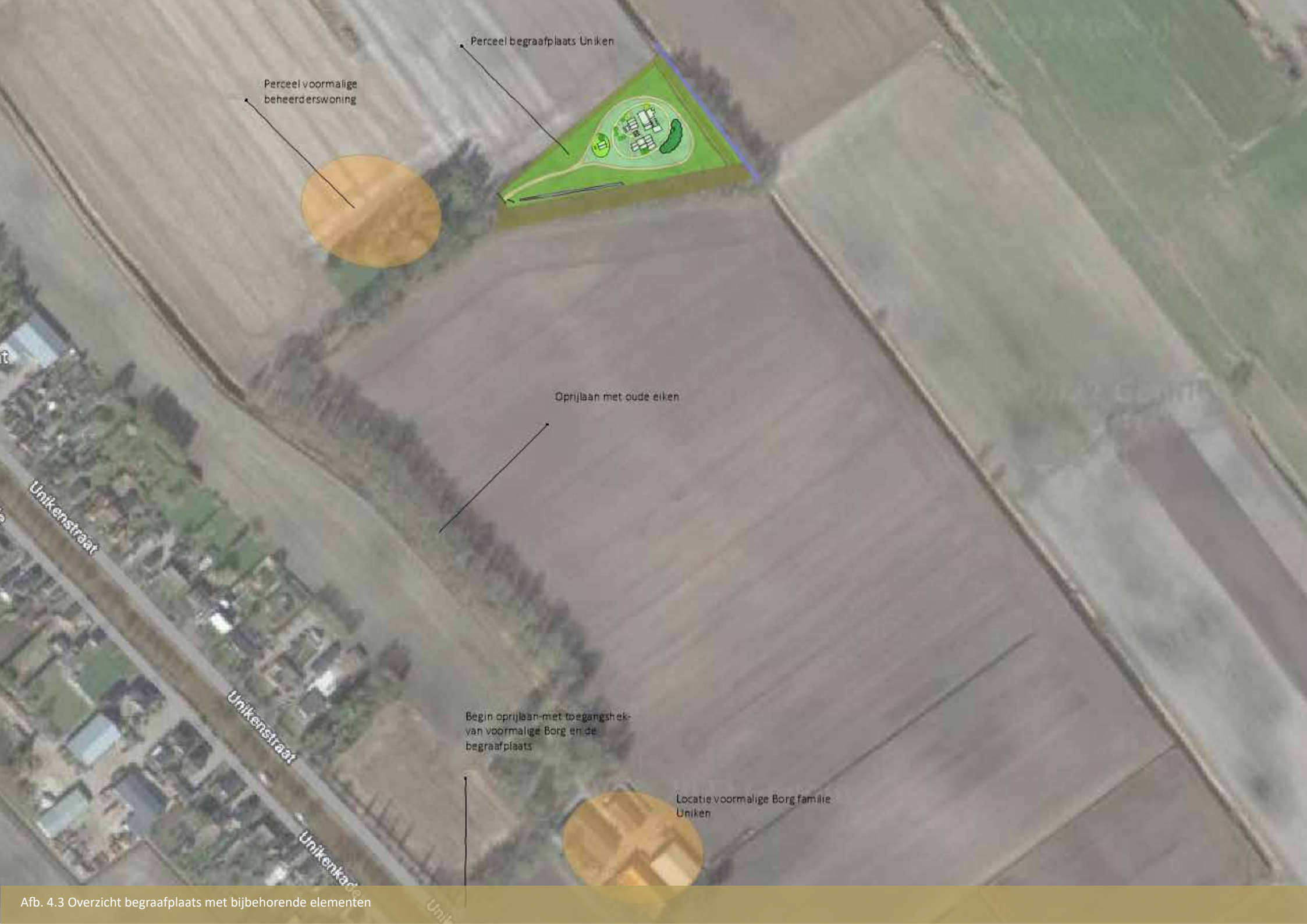
Van de begraafplaats zijn in de archieven geen ontwerptekeningen of beplantingschema's gevonden. Aangenomen kan worden dat het terrein, in opdracht van Jan Uniken, door een (lokale) hovenier is ingericht. Dit ook gezien de weinig complexe opbouw van de inrichting. De opbouw van de begraafplaats is tijdens het gebruik verder ontwikkeld door aanplant van extra bomen en struiken. De oorspronkelijke structuur lijkt hierbij echter wel altijd gehandhaafd.

Afb. 4.1 Veenkavels met weg en begraafplaats. Datering: waarschijnlijk na 1857. Collectie Veenkoloniaal Museum.

Afb. 4.2 Grafmonument Jan Uniken, geb. 26 okt. 1783, overleden 2 febr. 1853. Foto van omstreeks 1985. Collectie Streekhistorisch Centrum Stadskanaal.

Perceel voormalige
beheerderswoning

Perceel begraafplaats Uniken

Oprijlaan met oude eiken

Begin oprijlaan met toegangshek
van voormalige Borg en de
begraafplaats

Locatie voormalige Borg familie
Uniken

Afb. 4.3 Overzicht begraafplaats met bijbehorende elementen

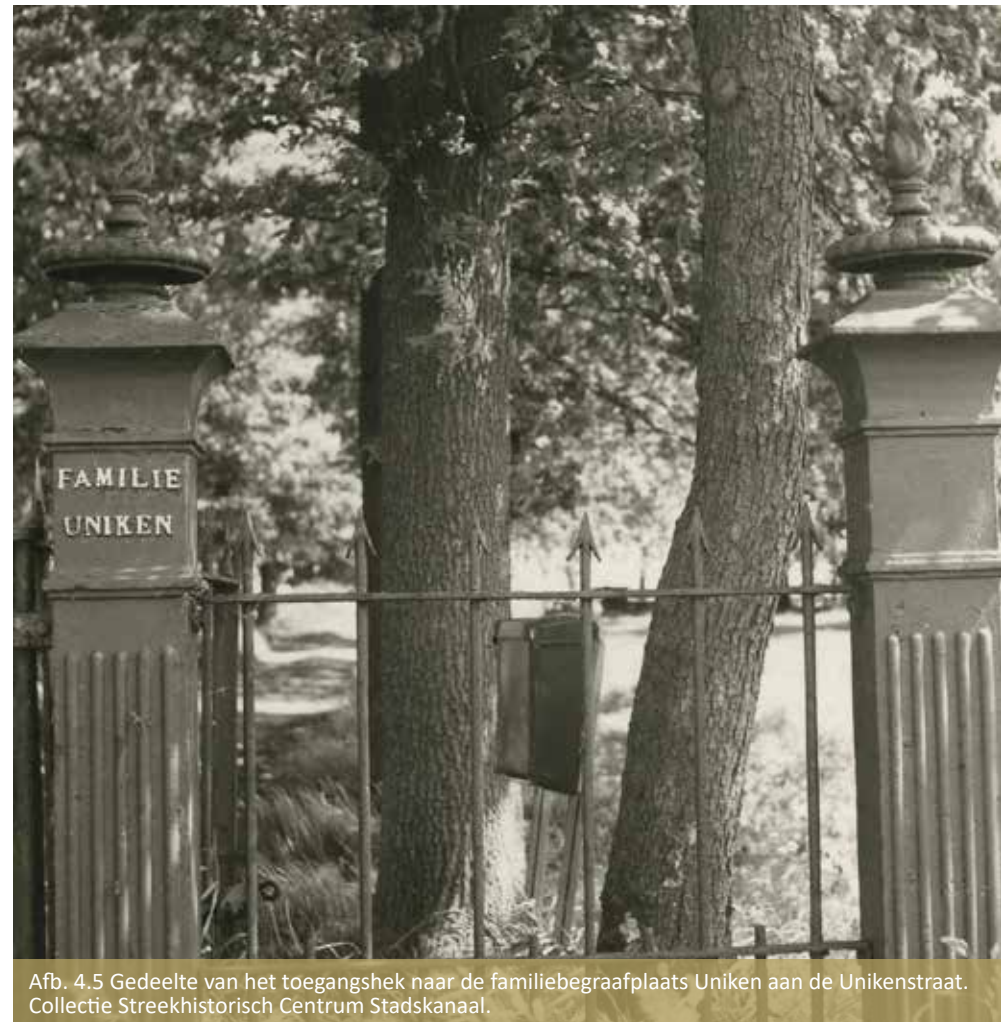
Landschapsontwerp en beplanting

De begraafplaats wordt bereikt via een lange brede onverharde historische weg met aan weerszijden oude eikenbomen. Eenmaal bij de ingang van de begraafplaats aangekomen bevindt zich links voor de ingang een beheerderswoning. De verhalen van bewoning op deze plek zijn opgetekend in het hoofdstuk Oral History. De nog levende zoon van deze beheerder beschikt over een grote schat aan herinneringen. De voormalige rijksmonumentale beheerderswoning is in zeer slechte staat evenals de bijbehorende schuur.

De toegang van de begraafplaats gemarkeerd door een gietijzeren hekwerk. Het hek is qua vorm en stijl vergelijkbaar met het hek dat aan het begin van de lange oprijlaan- aan de Unikenstraat- staat. In 2016 is het toegangshek tot de begraafplaats grondig gerestaureerd door het bestuur van de Egbert Uniken Stichting.

Afb. 4.4 Huidige plattegrond begraafplaats Uniken. Collectie Landschapsbeheer Groningen.

Afb. 4.5 Gedeelte van het toegangshek naar de familiebegraafplaats Uniken aan de Unikenstraat. Collectie Streekhistorisch Centrum Stadskanaal.

Vanzelfsprekend is dat de oorspronkelijk ingang van de begraafplaats via dit hek loopt, in dezelfde as als de eikenlaan. Ook op de begraafplaats was er nog sprake van een oprijlaan. Door de storm van 1972 is een groot deel van deze laan verdwenen. En door het sluiten van het hek is er een alternatieve toegang ontstaan rechts van het hekwerk. Precies op de as en aan het eind van de toegangslaan is op een hoger gelegen gedeelte van de begraafplaats het centraal geplaatste grafmonument van Jan Uniken te zien.

De begraafplaats zelf is ingericht in een romantische Engelse landschapstijl met een dubbele padenstructuur. De opbouw doet denken aan de slingertuinen die eind 19e eeuw in zwang raakten bij de welgestelde Groninger boeren. Ook de beplanting op de begraafplaats is bijzonder. Deze sluit zowel aan bij de ideeën van een Engelse landschapstuin als bij de symboliek van begraafplaatsen.

De grafmonumenten op de begraafplaats vormen een ware staalkaart van ter aardebestelling in Groningen; er is een grote variatie in de graven. Van typerende negentiende-eeuwse monumenten tot moderne twintigste-eeuwse urnen, het staat allemaal op begraafplaats Uniken. Het betreft grafstèles, zerken en obelissen. Sommige graven zijn voorzien van smeed- of gietijzeren hekwerken. Ook wat betreft materiaalgebruik is een grote variatie van toepassingen te vinden. Graniet, marmer, hardsteen, zandsteen, smeed- en gietijzer, het komt hier allemaal voor. Er is zelfs een grafmonument te vinden dat was voorzien van lood ingelegde letters. Deze letters zijn echter alle gestolen.

Afb. 4.6 Graf het kettingen

Afb. 4.7 Liggende zerk met gemetselde rand

Afb. 4.8 Graf het gietijzeren hekwerk

Afb. 4.9 Huidig beeld van de begraafplaats, 2022. Collectie Landschapsbeheer Groningen.

Afb. 4.10 Blik op de begraafplaats: kort gemaaid gras en openheid in de kern. Foto van omstreeks 19XX. Collectie Streekhistorisch centrum Stadskanaal.

Afb. 4.11 Huidig beeld van de begraafplaats, 2022. Collectie Landschapsbeheer Groningen.

Aan de stijl van de grafmonumenten is af te lezen dat de familie Uniken-Van der Tuuk* zeer bij de tijd was en meeding in de ontwikkelingen in de grafcultuur. Bij het inventariseren van de graven is duidelijk geworden dat de graven in clusters zijn gerangschikt. Elke cluster betreft een familietak. Echtgenoten en oudere kinderen liggen hier bij elkaar. De graven in deze clusters zijn eenvormig van stijl. Er kan hierdoor geconcludeerd worden dat de stijlkenmerken van de graven naar de smaak van desbetreffende familie zijn bepaald. De laatste ter aarde stelling op de familiebegraafplaats vond plaats in 1964.

Lanen- en padenstelsel

De centrale toegangslaan op de begraafplaats stopt voor het hogere gedeelte van de begraafplaats en verdeelt zich dan in een padenstelsel van twee driehoekige of hartvormige paden. Dit padenstelsel volgt daarbij de contouren van de kavel. Er is een binnen- en buitenring te onderscheiden. In de binnenring, het centrum van de begraafplaats, bevinden zich de meeste graven met als middelpunt het graf van de stichter Jan Uniken.

Ten oosten en noorden van de kavel loopt een landelijke pad door eiken omzoomd. Dit pad is gescheiden van de begraafplaats door een greppel en ligt iets lager dan de begraafplaats. Het pad ligt echter nog wel op de verhoogde zandkop.

**De naam 'Uniken' is gevoegd voor de naam 'Van der Tuuk', omdat de naam Uniken alleen nog in de vrouwelijke lijn aanwezig was. Dat wordt dan 'Uniken van der Tuuk'. Datzelfde gebeurde met 'Mees'. Dat werd Uniken Mees.*

Afb. 4.12 Grafzerk van Eleerus Harmannus, met op de achtergrond de taxuscirkel. Bron: Veenkoloniale Volksalmanak, nr. 18, 2006. Veenkoloniaal Museum. P. 140.

Afb. 4.13 Zicht op het grafmonument van Jan Uniken, met het zandpad en de jeneverbessen op de voorgrond, 2003. Fotograaf René ten Dam. Collectie L. Bok, via Dodenakkers.nl.

Afb. 4.14 Overzicht hoofdpaden en secundaire paden

Afb. 4.15 Licht slingerend toegangspad naar de centraal gelegen grafvelden. Enkele oude eiken getuigen nog van een oorspronkelijke laanbeplanting. Collectie Landschapsbeheer Groningen.

Afb. 4.16 Ook aan de rechterkant is duidelijk de binnen- en buitenring van het verlaagde padenstelsel waar te nemen, gescheiden door de hoger gelegen delen. Collectie Landschapsbeheer Groningen.

Afb. 4.17 Linker buitenring. De verdieping van het pad is nog duidelijk waar te nemen. Collectie Landschapsbeheer Groningen.

Afb. 4.18 Veldweg naast de begraafplaats met eikenbeplanting. Collectie Landschapsbeheer Groningen.

Beplanting

Het terrein is momenteel voornamelijk beplant met eiken, beuken, berken en groenblijvende coniferen waaronder taxusbomen, levensbomen en Rhododendron. Ook staan er een paar unieke bomen zoals een oude witte acacia, een geel-oranje native azalea en een enkele oude Amerikaanse eik.

In de storm van 1972 is een groot deel van de eiken omgevallen. Daardoor is de laan gehavend maar hebben veel andere bomen de ruimte gekregen om te groeien. Dit is te zien aan het diverse opschot van oude en jonge zaailingen van bomen en van bramen. Hier en daar staan om en tussen de graven enkele hosta's. In het voorjaar bloeien er paarse en witte krokussen op het centrale deel van de begraafplaats.

Afb. 4.19 Een uitbundig bloeiende Azalea.

Eik (*Quercus robur*)

Op het hele terrein staan oude eiken verspreid. Eiken kwamen oorspronkelijk al veel in dit gebied voor. Oorspronkelijk stond de begraafplaats vol met eiken, maar door de storm uit 1972 is deze structuur van aanplant verdwenen. Na de storm is een deel van de gesneuvelde eiken teruggeplant.

De eik is naast een solide laanboom ook een geriefboom; eikenhout is een gewild en kostbaar product voor de bouw en meubelmakerij.

Beuk (*Fagus sylvatica*)

Op het terrein bevinden zich enkele oude beukenbomen. Deze boom beschikt zowel over een landschappelijk als funerair symbolische betekenis: de beuk geeft in een landschap ontwerp allure, status en sierlijkheid. Op de bodem onder de bladspiegel laat de beuk nagenoeg geen andere planten en bomen groeien. Dit, en door de wat elegant hangende treurende takken maakt het een geschikte boom voor een begraafplaats. Vanwege de situering van de beuken kan aangenomen worden dat de beuken bij de padenstructuur later als aanvulling op de eiken zijn bijgeplant.

Berk (Betula)

De berk is de boom van de eerste Keltische maanmaand en was daarom ook de boom van het nieuwe begin. De berk wordt ook nu nog soms als symbool gezien voor de maan, het hiernamaals en de onderwereld.

Het is de vraag of de berken op de begraafplaats er vanuit deze symboliek zijn aangeplant. Voor sommige berken kan dit wel aangenomen worden daar ze op oude onderstobben lijken te staan. Voor een groot deel van de berkenpopulatie kan gezien de leeftijd en het ontbreken van structuur in de aanplant geconcludeerd worden dat het zaailingen zijn van een oudere bewust geplante boom of van bomen die al van voor de vervening veel in dit gebied voorkwam.

Afb. 4.20 Zeer oude berk.

Taxus (Taxus baccata)

De taxus is een naaldboom met platte naalden en een roodbruine schilferende bast. Alles aan de boom is giftig, behalve de karmijnrode bessen die de boom in de winter draagt. In de volksmond wordt deze boom ook wel een venijnboom genoemd. De taxus kan heel oud worden, is altijd groen en staat daarom symbool van de onvergankelijkheid, het eeuwige leven. Door de giftige naalden en vruchtpitten staat de boom al sinds de Kelten symbool voor rouw en dood. In de Griekse mythologie is de taxus een boom van de onderwereld.

De taxus is makkelijk in mooie vormen te snoeien en wordt naast begraafplaatsen ook veel in formele tuinen geplant. Op begraafplaats Uniken geeft de combinatie van een landschappelijke tuinopzet en de symboliek van begraven de taxus een

Afb. 4.21 Groep van Taxussen

dubbele functie. De bomen hebben hier zowel een ornamentale als funeraire functie.

Links van het toegangspad tussen de twee paden in is een half cirkelvormige rij van zeer oude taxusbomen. Op deze wijze wordt er een aparte ruimte op het terrein gecreëerd. Het kan de ruimte zijn waar de kist per wagen aankwam. Vanaf daar werd de grafkist naar het graf werd gedragen.

Levensboom (Thuja)

Zoals de naam al verraaft staat de levensboom symbool voor het leven, maar daardoor ook met de aan het leven verbonden dood. Doordat de boom groenblijvend is staat deze net als de Taxus symbool voor de onvergankelijkheid.

De aanwezige levensbomen hebben op begraafplaats Uniken zowel een ornamentale als funeraire functie; de positionering van de bomen is heel formeel meegenomen in de landschappelijke tuinopzet.

Oorspronkelijk waren er vier levensbomen. Ze stonden haaks op de toegangs-as aan de binnenzijde van het buitenste ringvormige pad. Twee links en twee rechts met het grafmonumenten van Jan Uniken precies in het midden. Twee bomen (aan de linkerzijde vanaf de toegang gezien) zijn dood.

Afb. 4.22 Zicht op de levende levensbomen, het gras van Jan Uniken als as.

Afb. 4.23 Zicht op de dode levensbomen.

Rhododendron (Rhododendron)

Om een vloeiende overgang te creëren tussen het vlakke grafveld en de grafsteen, worden vaak lage, traaggroeiende bomen of struiken geplant. Vaak wordt daarvoor een combinatie van bladverliezende en groenblijvende heesters gebruikt. Deze beplanting wordt tegenwoordig de frame-beplanting genoemd.

In de oostelijke hoek tussen de twee paden in is een bosschage van Rhododendrons. De functie van deze beplanting was om een altijd groen achtergronddecor te vormen. De grafstenen die daarvoor liggen komen daardoor mooi in beeld. De aanplant van de Rhododendron is precies symmetrisch aangelegd ten opzichte van de halve cirkelvormige aanplant van Taxus, met weer centraal gelegen, het graf van Jan Uniken.

De struiken zijn enigszins verwilderd. Hierdoor is de grafsteen die het dichtst bij de beplanting staat, deels aan het zicht onttrokken.

Afb. 4.24 Rhododendron in as.

Decoratieve exoten

Naast de passende formele beplanting, behorende bij de symboliek van de begraafplaats zijn er ook enkele exoten aangeplant. Ook dit hoort bij een begraafplaats. Nabestaanden geven de overledene graag iets bijzonders mee. Bij de familie Uniken was dat niet anders dan elders. De volgende bijzondere bomen en struiken zijn hiervan nog getuige:

Witte acacia (Robinia pseudoacacia)

Naast de grafstele van weduwe Mr. R.T. Mees-Uniken staat een oude meerstammige witte acacia. De boom is begroeid met hедера.

Native azalea

Bij datzelfde graf staat rechts voor de grafsteen een oude oranje-gele azalea (zie afbeelding 4.19). De hoofdstam is oud, maar de boom is verkeerd gesnoeid en overwoekerd met hедера.

Afb 4.25 De met Hedera begroeide Robinia

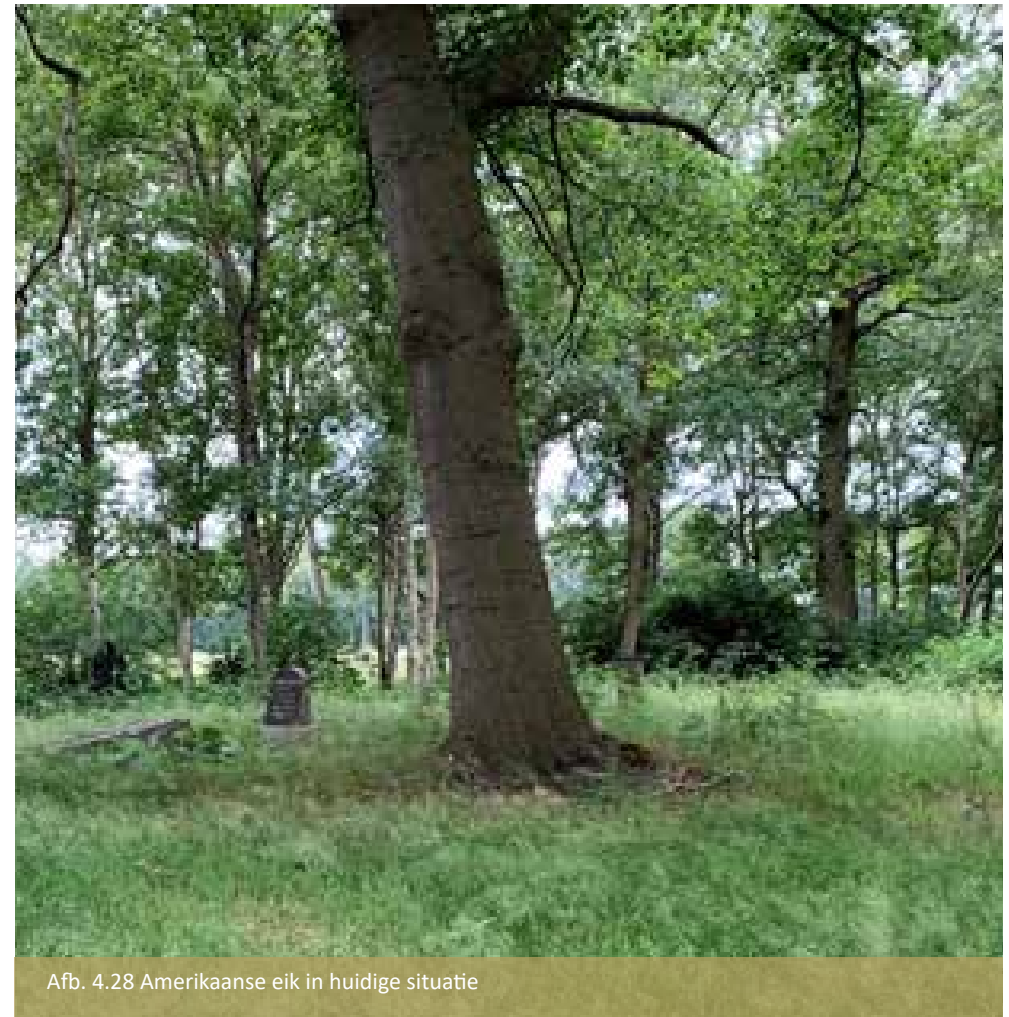
Afb. 4.27 Historische foto van de kindergraven, met op de achtergrond een Amerikaanse eik.

Amerikaanse eik (Quercus rubra)

Bij de oudste begraafplaats, die van Ellerus Hermannus Uniken, staat een oude Amerikaanse eik. Deze boom markeert het kleine begraafplaatsje, links aan het eind van de van het ingangspad, waar drie kinderen begraven liggen.

Ook elders op het terrein staan vergelijkbare exemplaren. Deze bomen geven in de herfst een zeer mooie rode gloed. Het is aan de leeftijd niet af te zien of de bomen al oorspronkelijk bij het ontwerp hoorden. Amerikaanse eiken kunnen vrij snel groeien en de stamomvang zegt niet alles over de leeftijd.

Gezien de plaatsing bij het kinderbegraafplaatsje lijken de bomen bewust te zijn aangeplant. De bomen staan zeer opvallend in het geheel en dragen bij aan het totale beeld van een divers en gelaagd ontwerp.

Afb. 4.28 Amerikaanse eik in huidige situatie

5

Restauratie groen erfgoed

Behoud van de cultuurhistorische waarden

Op de begraafplaats zijn nog veel elementen uit de beschreven geschiedenis aanwezig. In de volgende hoofdstukken worden die per categorie nader beschreven. Per onderdeel zal een beschrijving worden gegeven van de geschiedenis, de huidige situatie, de waardering en wordt er afgesloten met een advies en aanbeveling voor behoud van deze elementen. De mate van urgentie wordt aangegeven met de codes rood (urgent), oranje (matig urgent) en groen (geen directe interventie nodig). Bij de restauratiewerkzaamheden en het daaropvolgend reguliere vervolgbeheer dient er volgens de restauratieladder gewerkt te worden.

De Restauratieladder is gebaseerd op het "Charter van Venetië", het internationale handvest voor het behoud en restauratie van monumenten en stads- en dorpsgezichten. Deze is echter ook goed toepasbaar voor het behoud en beheer van groen erfgoed.

Deze ladder is een stapsgewijze aanpak waarin de volgende stappen aan de orde komen:

- Conserveren (onderhoud-versterken)
- Repareren (restaureren)
- Vernieuwen:
 - o kopiëren,
 - o imiteren of
 - o verbeteren.

Afb. 5.1 Restauratieladder (Stichting ERM).

Om de begraafplaats weer in ere te herstellen dienen de groenelementen en -structuren gerestaureerd te worden. Bij deze restauratie, maar ook bij het vervolfbeheer en onderhoud, dient zowel rekening gehouden te worden met de ouderdom van de aanplant als met de landschappelijke en biodiverse waarden die de bomen en struiken nu aan het grafveld toevoegen. Ook de mystiek die de oude begraafplaats omgeeft dient bij de keuze van de werkzaamheden geborgd blijven.

Lanen- en padenstelsel

De paden zijn nagenoeg verdwenen. Het tracé van de padenstructuur dient weer gerestaureerd te worden. Maaipaden zijn onderhoudsvriendelijker dan zandpaden. In verband met het vervolfbeheer wordt voor maaipaden gekozen.

Afb. 5.2 Voorbeeld maaipaden

Bepanting

Eik (*Quercus robur*)

De eiken die nog aanwezig zijn, hebben over het algemeen een goede conditie. Door pleksgewijze stormschade is de takverdeling niet overal optimaal. De oude eiken zullen daarom geïnventariseerd moeten worden en waar nodig grondig worden gerestaureerd. Er is één eik dusdanig aangetast dat deze om veiligheidsredenen verwijderd dient te worden.

Beuk (*Fagus sylvatica*)

De beuken zijn over het algemeen gezond. Ook zij hebben echter hier en daar stormschade opgelopen waardoor de takverdeling niet overal optimaal is. De beuken zullen daarom ook geïnventariseerd moeten worden en waar nodig worden gerestaureerd.

Afb. 5.3 Eik met gevaarstelling.

Berk (Betula)

De berken zijn over het algemeen gezond. Doordat er langdurig geen onderhouds-snoei aan de bomen is gepleegd hebben sommige oude berken een slechte takkenstructuur. De takkenstructuur dient gerestaureerd te worden zodat de bomen weer optimaal verder kunnen groeien.

Taxus (Taxus baccata)

In de halve cirkel van taxusbomen ontbreken enkele bomen waardoor de halve cirkel niet meer gesloten is. De cirkel dient gerestaureerd te worden met nieuwe aanplant en een snoei om de oorspronkelijke vorm weer in ere te herstellen. De toegang tot de halve cirkel dient vrij gehouden te worden.

Op het terrein staan meerdere zaailingen van de taxusbomen. Deze kunnen gebruikt worden voor het herstel van de halve cirkel.

Levensboom (Thuja)

Twee van de vier levensbomen (aan de linkerkant vanaf de toegang gezien) zijn dood. Vanwege de belangrijke positie binnen het ontwerp dienen deze vervangen te worden. Op de locatie kan gekeken worden of voor de herplant geschikte zaailingen aanwezig zijn.

Afb. 5.4 Oude stronk met jongere uitlopers: afzetten om uitlopers gezond te houden.

Afb. 5.5 Zaailingen van de Taxus.

Rhododendron (Rhododendron)

De struiken zijn enigszins verwilderd. Hierdoor is de grafsteen die het dichtsbij de beplanting staat deels aan het zicht onttrokken. De aanplant dient weer in originele halve cirkelvorm te worden gerestaureerd in de vorm van terugsnoei en aanvullen aanplant met dezelfde soort. Zo kan ook het nu overgroeide graf van Regnerius Tjaarda weer vrijer komen te staan. Regnerus Tjaarda (Alting) Mees is geboren op 17 april 1859 en overleden op 8 maart 1860. Zijn ouders zijn hier niet begraven. Zijn graf staat apart van de rest, mogelijk omdat men hier ook een apart kinderhoekje wilde maken.

Stinzenflora

Aan het eind van de winter en het heel vroege voorjaar is er op de begraafplaats stinzenflora aan te treffen. Op meerdere plekken zijn er dan op het terrein sneeuwkllokjes en krokusjes te bewonderen.

Het is onbekend of deze flora al lang aanwezig is op de begraafplaats. Het is daarom niet zonder nader onderzoek te bepalen of het DNA van deze flora historische waarden heeft of dat het om modernere gekweekte varianten gaat. Desalniettemin is de flora waardevol voor de biodiversiteit. Door hun vroege bloeiperiode vormen ze een goede voedingsbron voor insecten die uit hun winterslaap ontwaken, zoals bijen en hommels. Advies is om in de bloeiperiode de locatie van de flora te bepalen zodat hier rekening mee gehouden kan worden bij de restauratie. De bodem waar deze flora groeit mag niet met zwaar materieel worden belast.

Witte acacia (Robinia pseudoacacia)

De oude meerstammige witte acacia is begroeid met Hedera. Deze boom zal vrij moeten gemaakt worden van de klimplant. Daarnaast zal de takkenstructuur gerestaureerd moeten worden zodat de boom weer vrij en gezond verder kan groeien.

Afb. 5.6 Graf Regnerius Tjaarda met Rhododendron.

Afb. 5.7 Met Hedera begroeide Acacia.

Native azalea

De azaleastruik moet zorgvuldig gesnoeid en ontdaan worden van Hedera om weer vrij en gezond verder te groeien.

Amerikaanse eik (Quercus rubra)

De Amerikaanse eiken zijn over het algemeen gezond. Ook zij hebben echter hier en daar stormschade opgelopen waardoor de takverdeling niet overal optimaal is. De bomen zullen daarom ook geïnventariseerd moeten worden en waar nodig dient de takkenstructuur te worden gerestaureerd.

Opschot

Doordat de begraafplaats de laatste decennia niet structureel is onderhouden hebben veel zaailingen de kans gekregen op te groeien. Sommige zaailingen zijn al ontwikkeld tot jonge struiken en bomen. Ze vormen op zich weer een nieuwe laag in de landschappelijke opbouw van het terrein. Bij de selectie van opschot dient hier rekening mee te worden gehouden. Ook kunnen gezonde zaailingen gebruikt worden voor de vervanging van dode of ontbrekende bomen zoals de Taxus en levensboom. Hierdoor blijft het originele plantmateriaal gewaarborgd.

Bramen en grassen overwoekeren een groot deel van de begraafplaats. Deze moeten vakkundig worden verwijderd om verdere wildgroei tegen te gaan. Bij het verwijderen moet men zorgvuldig omgaan met bodem en grafmonumenten, om beschadiging te voorkomen.

De laurierstruiken zijn in een latere periode verspreid over de begraafplaats aangeplant. Deze struiken doen afbreuk aan de mystieke sfeer van de plek. De laurier dient verwijderd te worden.

Afb. 5.8 Bramen en grassen verstikken momenteel veel andere planten.

Element van halve cirkel met taxus.

Herstellen aanplant taxus in halve cirkelformatie. Zaailingen uit opschot hiervoor gebruiken

Symmetrisch van het Graf van Jan Uniken staan aan bijde zijden, net binnen de binnenste ringpad twee levensbomen.

De noordelijke twee zijn dood. Verwijderen en met twee mooie zaailingen uit opschot hiervoor gebruiken.

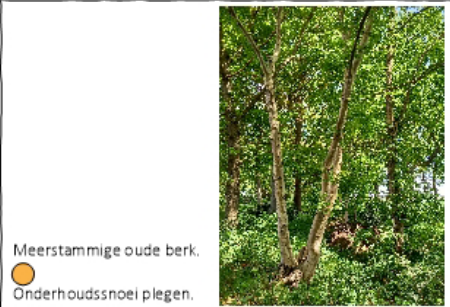
Meerstammige oude accacia. Onderhoudsnoei plegen

Azalea
Onderhoudsnoei plegen

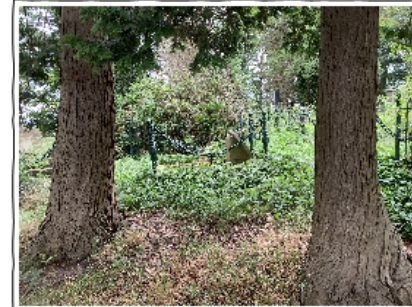
Losse laanbeplanting van oude eiken en beuken. Onderhoudsnoei plegen. Waar nodig vrij maken van opschot.

Meerstammige oude berk. Onderhoudsnoei plegen.

Amerikaanse eik, op hoger gelegen gedeelte bij drie kindergraven. Onderhoudsnoei plegen.

Twee gezonde levensbomen

Half cirkelvormige struikbeplanting van Rhododendron. Forse onderhoudsnoei plegen om solitair staande graf vrij te zetten.

Afb. 5.10 Historische foto van debegraafplaats, waarschijnlijk van omstreeks de jaren '80.

ANNECHEN MUNNEKE
WED. VAN DER WEGE
WELKE OVERLEEDT DEN 12 APRIL 1882
ECHTGENOTE VAN
ELLEBUS GERHARD UNIKEN

rustplaats
1910
GERHARD
TJAARD VAN
ZWANVELD
UNIKEN.
geb. den 10 July
1788. Overleden
17 Sept. 1860
Echtgenoot van
JANTJE SMIT

Ter gedachtenis
van
WILLEM HENDRIKS
DEWES.
geboren te
Wilderwank den
29 April 1821.
overleden te
Gielerveen den
12 Januari 1882.
echtgenoot van
KATHARINA GERHARDS
UNIKEN.

Ter gedachtenis
van
JANTJE SMIT
WED. VAN G.T. VAN
SWANEVELD
UNIKEN.
geb. te Wilderwank
den 25 Jan 1800
overleed te Gielerveen
den 24 Januari
1890.

Ter gedachtenis
van
KATHARINA GERHARDS
UNIKEN,
geboren te
Wilderwank den
6 October 1830
overleden te
Gielerveen den
5 Mei 1907.
echtgenote van
WILLEM HENDRIKS
DEWES.

Afb. 5.11 Historische foto van debegraafplaats, waarschijnlijk van omstreeks de jaren '80.

6

Grafmonumenten

Op de begraafplaats zijn twee centrale plekken met grafmonumenten. De eerste en meest voorname is die in het centrum rondom het grafmonument van Jan Uniken (5b). Hier liggen de verschillende families in clusters begraven. De andere plek ligt iets links daarvoor, tussen de twee paden in (5a). Het betreft hier een kindbegrafplaatsje. In de linkerhoek bij de Rhododendrons (6) ligt nog een enkel verscholen graf.

De begraafplaats geeft een mooi beeld weer van de Groninger grafcultuur van een periode van meer dan honderd jaar tussen het eerste (1857) en het laatste (1964) graf.

Centraal op het terrein en centrum van meerdere landschappelijke zichtassen staat natuurlijk het graf van oprichter Jan Uniken uit 1859. Het enorme monument is gemaakt van hardsteen en is opgebouwd uit een forse sokkel, geplaatst op een getrappt basement. De sokkel is aan vier zijden voorzien van teksten en een familie-wapen. Boven op de sokkel staat een natuurstenen ornament in vaas-vorm.

Aan de stijl van de grafmonumenten is af te lezen dat de familie Uniken van der Tuuk zeer bij de tijd was en meeding in de ontwikkelingen in de grafcultuur. Bij het inventariseren van de graven is duidelijk geworden dat de graven in clusters zijn gerangschikt. Elke cluster betreft een familietak. Echtgenoten en oudere kinderen liggen hier bij elkaar. De graven in deze clusters zijn eenvormig van stijl. Er kan hierdoor geconcludeerd worden dat de stijlkenmerken van de graven naar de smaak van desbetreffende familie is bepaald.

Alle graven staan met de zichtzijde (belettering) naar het oosten gericht. Niet helemaal, er is waarschijnlijk ook rekening gehouden met een passende ligging van de graven op het perceel. Het enige graf dat hiervan afwijkt is het graf van het baby-tje Ellerus Hermannus Uniken, het eerste geplaatste graf op deze begraafplaats.

Afb. 6.1 Uitsnede van plattegrond met huidige indeling begraafplaats Uniken.

Afb. 6.2 Grafmonument Jan Uniken.

Afb. 6.3 Grafmonument Ellerus Hermannus van der Tuuk.

Overzicht grafmonumenten

Van de begraafplaats is een overzicht gemaakt in clusters. Elk cluster betreft een grafstijl maar hoort daarnaast ook vaak tot een bepaalde tak van de familie. Het centrale graf van Jan Uniken is als eerste cluster vastgesteld en met de klok mee is de rest van de clusters genummerd.

Per cluster volgt hierna een korte beschrijving en de werkzaamheden die gedaan dienen te worden om de begraafplaats weer sober en doelmatig gerestaureerd te krijgen. In de beschrijving is een prioritering meegenomen met:

- rood als urgent,
- oranje als noodzakelijk op korte termijn en
- groen als niet direct noodzakelijk maar wel blijven monitoren.

- Grafmonumenten in obeliskvorm
- Staande stenen laag formaat met stenen / betonnen omkadering graf
- Grafmonumenten met omkadering hekwerk of kettingwerk
- Grafmonumenten met liggende grafdekkende grafplaat
- Staande grafstenen in gras zonder verdere grafmarkering
- Modernere grafmonumenten in verschillende stijlen

Afb. 6.4 Overzicht clustering graven

CLUSTER 1:

Grafmonument staande sokkel, centraal liggend en op as oprijlaan begraafplaats

Graf Jan Uniken 1783-1859 Stichter van de begraafplaats

Werkzaamheden: ●

Restauratie grafmonument en pad rondom schoon maken .

CLUSTER 2:

Dubbel graf met staande grafzerk

Egbert Unico Koenig 1872-1952 en zijn vrouw Titia Martha Koenig 1879-1964

Werkzaamheden: ●

Grafmonument schoon maken.

CLUSTER 3:

Drie graven, elk met groen smeedijzeren hekwerk omheind

Familie Koenig- Uniken

Arnoldus Tiefs Koenig 1828-1912

Titia Martha Uniken 1833-1907

Martha Catharina Koenig 1860-1905

Werkzaamheden: ●

Hekwerken controleren op roest, dan restaureren. Waken om de mystiek te laten verdwijnen van oude graven.

CLUSTER 4:

Egbert Uniken 1792-1867; Gerhard Unico Uniken 1840-1870 en Martha Uniken Eltjes 1804-1883

Werkzaamheden: ●

Hekwerk controleren op roest, restaureren.
Zaailingen bomen verwijderen. Hedera inkorten.
Waken om de mystiek te laten verdwijnen van oude graven.

CLUSTER 5:

Wed. M. R. T. Mees Uniken 1842-1922

Werkzaamheden: ●

Hekwerk controleren op roest, restaureren.
Zaailingen bomen en hoog onkruid verwijderen.
Waken om de mystiek te laten verdwijnen van oude graven.

CLUSTER 6:

Twee liggende grafstenen waarvan een met hekwerk

Ellerus Harmannus Uniken 183?-1881

Werkzaamheden: ●

Hekwerk controleren op roest, dan restaureren. Metselwerk controleren op scheurvorming. Voegen niet dichten maar hier en daar openingen laten om biodiversiteit fauna te behouden. Mede vanwege biodiversiteit korstmossen op stenen niet verwijderen. Waken om de mystiek te laten verdwijnen van oude graven.

CLUSTER 7:

Vier staande grafzerken
Voor: Willem Hendrikus Dewes 1821-1882 en zijn vrouw
Catharina Gerhards Uniken 1830- 1907

Daarachter:

Gerhard Tjaard van Zwaneveld Uniken 1788-1864
en zijn vrouw, Jantje Smit 1800-1890

Werkzaamheden: ●

Regulier maaien rondom graven. Indien gewenst stenen licht reinigen, vanwege biodiversiteit korstmossen op stenen niet verwijderen.

CLUSTER 8:

Twee graven binnen één hekwerk.
Graf Ellerus Gerhard Uniken 1838-1927 en zijn vrouw,
Annechien Munniken 1836-1930

Werkzaamheden: ●
Hekwerk controleren op roest, dan restaureren.
Zaailingen bomen en onkruid verwijderen.
Waken om de mystiek te laten verdwijnen van oude graven.

CLUSTER 10:

Twee graven met kleine ronde staande grafstenen. Eerste omkaderd met kettingwerk en andere met herkwark.

Werkzaamheden: ●
Voorste graf geen urgentie.
Achterste graf beplanting fors terug snoeien. Buxus vormsnoeien (bol). Hekwerk controleren op roest, dan restaureren.
Waken om de mystiek te laten verdwijnen van oude graven.

Ellerus Harmannus van der Tuuk
1860-1888

CLUSTER 9:

Vier graven met kleine ronde staande grafstenen. Eerste met herkwark en andere drie omkaderd met kettingwerk.

Werkzaamheden: ●
Linker graf Japanse wijnbes fors terug snoeien.
Andere graven braam-framboos en onkruidvrij maken. Hekwerken controleren op roest, dan restaureren.
Waken om de mystiek te laten verdwijnen van oude graven.

Michaël van der Tuuk
1848-1883

Martha Catharina van der Tuuk
1859-1926

Mr. Marcus van der Tuuk
1852-1883

CLUSTER 11:

3 graven, elk eigen karakter.
Familie Uniken van der Tuuk

Egbert Uniken van der Tuuk 1850-1906

G.G. Hadders, vrouw van Egbert Uniken van der Tuuk 18??-19??

Kitty Uniken van der Tuuk 1893-1958

Werkzaamheden: ●

Regulier maaien rondom graven. Indien gewenst stenen licht reinigen.
Hekwerk controleren op roest, dan restaureren. Terugplaatsen bronzen belettering niet geadviseerd vanwege diefstal. Verdwenen belettering geeft ook een laag aan de geschiedenis van de plaats.

CLUSTER 13:

1 graf, staande steen.

Regnerus Tjaarda (Alting) Mees; 1859 - 1860. Zijn ouders zijn hier niet begraven.

Werkzaamheden: ●

Graf vrijmaken van opschot en roodendendron.

CLUSTER 12:

Eén liggende grafsteen en twee staande.
Gezien de leeftijd kan aangenomen worden dat het drie kindergrafjes betreft.

Slecht leesbaar grafschrift

Catharina Martha van der Tuuk 1879-1884

Eleerus Harmannus 1857-1857 het eerste graf op deze begraafplaats. Staat als enige graf met de belettering aan de westzijde van de steen

Werkzaamheden: ●

Regulier maaien rondom graven. Indien gewenst stenen licht reinigen, vanwege biodiversiteit korstmossen op stenen niet verwijderen. Scheurvorming op liggende steen monitoren en t.z.t. herstellen.

7

Overige elementen

Naast de “groene en grijze” staan er nog enkele andere elementen op de begraafplaats. Het betreft het al eerder genoemde toegangshek, een hefboomhek rechts van dit toegangshek en restanten van een waterpomp in de noordoostelijke hoek van het perceel. Deze dienen meegenomen te worden in de restauratie van het terrein.

Toegangshek

De betondorpel waar het toegangshek op geplaatst is, steekt boven het maaiveld uit. Om dit storende beeld te corrigeren dient het pad aan beide zijden aangevuld te worden. Om de oorspronkelijke padenstructuur na restauratie te behouden is het advies om de mogelijkheid te bieden om het hekwerk bij bezoek weer te kunnen openen.

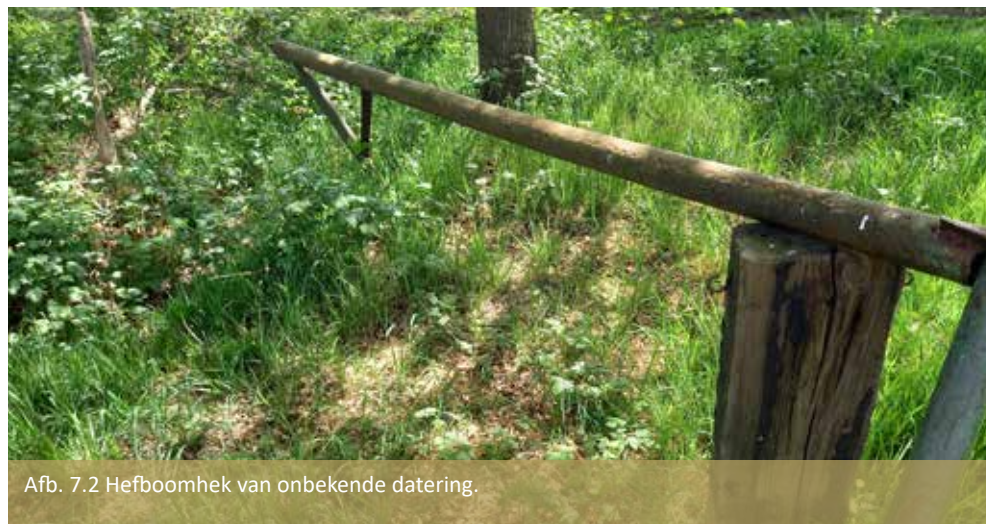
Afb. 7.1 De betondorpel die boven het maaiveld uitsteekt.

Hefboomhek

Rechts van het toegangshek staat een hefboomhek. Datering van plaatsing is onbekend. Advies is om het hekwerk, als toevoeging aan het verhaal van de begraafplaats te handhaven zoals het is.

Waterpomp

De waterpomp in de noordoosthoek van de begraafplaats is eveneens van onbekende datering. Ook voor de waterpomp geldt het advies: handhaven van de restanten, als toevoeging aan het verhaal van de begraafplaats.

Afb. 7.2 Hefboomhek van onbekende datering.

8

Biodiversiteit

De begraafplaats heeft een zeer hoge waarde als het om biodiversiteit gaat. De soortenrijkdom van beplanting, de beschutte ligging op oorspronkelijke gronden en de weinige toeloop op het terrein hebben er voor gezorgd dat er een grote variatie aan flora en fauna heeft kunnen ontstaan. Er komen op dit soort verstilde begraafplaatsen vaak soorten voor die elders niet snel terug te vinden zijn.

Zo zijn er sporen van reeën op de vorm van ligplaatsen en beschadigde beplanting door veegsporen. In de dode bomen huizen spechtenfamilies en er zitten ongetwijfeld kleine zoogdieren onder de beschutting van de stenen.

Door de ongestoordheid van de bodem is het mogelijk dat er diverse soorten paddenstoelen en zwammen in de bodem aanwezig zijn. Met name wasplaten* (Hygrocybe) zijn vaak uniek voor begraafplaatsen en veelal beschermd door hun vermelding op de rode lijst.

Zeer kenmerkend voor begraafplaatsen zijn korstmossen. Dit zijn samenlevingsvormen van algen of cyanobacteriën (blauwwieren) met een schimmel. Zo'n samenlevingsvorm heet een symbiose. Korstmossen groeien uitermate langzaam. Met het schoonmaken van grafstenen kan in een handomdraai een 150 jaar oud korstmos worden verwijderd, zonder dat diegene die zich daar voor inzet ervan bewust is. Korstmossen komen vaak voor op begraafplaatsen, doordat de omgeving daarvoor uitermate geschikt is. Er is een grote variatie aan soorten ondergrond waar de korstmossen zich op kunnen hechten. Het soort boom (levend of dood), de samenstelling van de bodem en/ of de minerale samenstelling van de steen als substraat bepalen welke soorten korstmossen er kunnen groeien. Met name grafstenen bieden een goede ondergrond voor een variatie aan korstmospopulaties die van nature verder niet in de regio voorkomen. Uit natuurhistorisch oogpunt zijn sommige soorten zo uniek voor begraafplaatsen en kerkhoven dat de naam ernaar verwijst, bijvoorbeeld de kerkcitroenkorst of de zwarte grafkorst (Placynthium nigrum).

Deze laatste is een voorbeeld van een korstmos die op de rode lijst staat.

Bij de restauratie van het terrein moet rekening worden gehouden met deze extra waarden. Bij elke ingreep dient er naast de monumentale waarde ook nagedacht te worden over de impact die een bepaalde ingreep heeft op de biodiversiteit. Er wordt dan ook geadviseerd om voor aanvang van restauratie een QuickScan flora en fauna te laten uitvoeren. Zodat bij restauratie van groen en grafmonumenten rekening kan worden gehouden met mogelijke aanwezigheid van bijzondere soorten.

Afb. 9.1 Als bomen geen gevaar opleveren, dienen ze als huisvesting voor bijvoorbeeld spechten te blijven staan.

*Wasplaten zijn graslandpaddenstoelen waarvan steeds werd uitgegaan dat het opruimers van dode grasresten en oude humus zijn. Recent onderzoek toont aan dat wasplaten mogelijk ook in symbiose leven met mossen en/of kruiden. In ieder geval zijn de meeste wasplaten enkel te vinden in schrale, droge, ongestoorde en oude graslanden. Dit maakt dat het merendeel van de soorten zeldzaam is en op de Rode Lijst staat.

Afb. 9.2 Vraat aan jonge struiken en bomen

Afb. 9.3 Veegsporen en een reeënpad

9

Conclusie

Uit dit tuin- en landschapshistorisch onderzoek is naar voren gekomen dat begraafplaats Uniken op meerdere vlakken een historische plek is die met veel zorg voor de toekomst behouden dient te worden.

Allereerst geeft de ontstaansgeschiedenis van de dekzandwieling waar de begraafplaats zich bevindt een mooie afspiegeling van hoe het huidige landschap van Wildervank en Stadskanaal is ontstaan. Van een ontoegankelijk moerasgebied tot een verveningslandschap met de wijkenstructuur zoals we die nu kennen.

Op een paar locaties, waaronder de locatie van de begraafplaats Uniken, kwam tijdens de eerste verveningen onder het hoogveen een dekzandwieling aan het oppervlak, lage uitlopers van de formatie van Onstwedde en Mussel. Juist omdat Jan Uniken binnen zijn percelen dit stukje land niet verder kon ontginnen en de ambitie had om een familiebegraafplaats te stichten, is een deel van het reliëf behouden gebleven. Veel van het omliggende reliëf is verdwenen door vervlakking ten behoeve van de landbouw. Hierdoor is de hoger gelegen begraafplaats nog prominenter in het landschap komen te liggen. Dit maakt de locatie landschappelijk gezien erg interessant.

Ook cultuurhistorisch is de begraafplaats van hoge waarde. De vermelding in het register van Rijksmonumenten onderschrijft dat het is de enige particuliere begraafplaats in Groningen met een Rijksmonumentale status is. Zowel de inrichting in de eind negentiende-eeuwse landschapsstijl als de verscheidenheid aan stijlvormen in de grafmonumenten dragen bij aan de uniciteit van deze locatie. Dit geldt ook voor de ruimtelijk-visuele context met de laan, het beheerdershuis en het omliggende landschap.

Als laatste komt ook uit het onderzoek naar voren dat de begraafplaats een bijzondere plaats is wat betreft de biodiversiteit. Niet alleen doordat het terrein van

historische beplanting is voorzien maar ook mede dankzij het feit dat het terrein voor een lange tijd met rust is gelaten. Deze biodiversiteit geeft een mooie extra laag aan de al aanwezige cultuurhistorische waarden. Bij restauratie dient hier dan ook zorgvuldig mee omgegaan te worden. Voordat de werkzaamheden aanvangen dient hiervoor een QuickScan Flora en Fauna te worden uitgevoerd.

De begraafplaats heeft meer dan honderd jaar dienst gedaan. Nadat de beheerder in 2008 het beheerdershuisje heeft verlaten, is structureel beheer uitgebleven. De staat van het terrein is op het moment van schrijven van dit rapport van dien aard dat een stevige restauratie van het historische groen en enkele graven noodzakelijk is om verlies van cultuur- en landschapshistorische waarden voor altijd te verliezen. Prioritering en omschrijving van de benodigde werkzaamheden zijn in de hoofdstukken 5- 7 beschreven. De beschreven adviezen zijn bindend voor de uitvoering van de restauratiewerkzaamheden. Het vervolgbeheer is van wezenlijk belang voor de instandhouding van dit Rijksmonument.

Zowel de restauratie als het daaropvolgend vervolgbeheer dient volgens de Uitvoeringsrichtlijn 6010 van de Stichting ERM uitgevoerd te worden.

Bijlagen

Monumentnummer*: 516231

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 17 oktober 2000
Kadaster deel/nr: 7513/6

Complexnummer		Complexnaam				
516227		Begraafplaatscomplex met woning				
Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*				
Stadskanaal	Stadskanaal	Groningen				
Straat*	Nr*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Unikenstraat	46		9501 XE	Stadskanaal	Bij	
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kad. object*	Appartement	Grondperceel		
Onstwedde	V			46		

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

De BIJSCHUUR (omstreeks 1890) op rechthoekige plattegrond is opgetrokken in rode baksteen en wordt gedekt door een zadeldak waarop niet-originele pannen; gemetselde schoorsteen; strakke houten windveren. De gevels worden geleed door liggende getoogde zesruits vensters onder strek.

In de voorgevel (zuidoostzijde) een opgeklampte houten deur onder rollaag en een zesruits venster. In de zuidwestgevel twee zesruits vensters. In de noordoostgevel een getoogd zesruits venster.

Waardering

Bijschuur van algemeen belang:

- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid
- vanwege de ruimtelijk-visuele relatie met de dienstwoning
- vanwege de functionele relatie met de dienstwoning.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)	Bijschuur

Unikenfamilie toe. Wegens teveel verbouw komt deze niet voor bescherming van rijkswege in aanmerking. De bijbehorende villa die lag aan de straatzijde is inmiddels afgebroken.

Het complex is gelegen op een zandrug en is aangelegd in een dennenbos dat deels werd gekapt voor de begraafplaats. Omdat het omliggende land daarna is ontgonnen, ligt het complex nu verhoogd ten opzichte van het omringende akkerland.

Waardering

Begraafplaatscomplex bestaande uit een familiebegraafplaats met hek, een dienstwoning met bijschuur en een laan met toegangshek van algemeen belang vanwege cultuurhistorische waarde:

- als voorbeeld van een familiebegraafplaats uit de tweede helft van de negentiende eeuw in de provincie Groninger
- vanwege de eenvoudige, maar fraaie aanleg en bijzondere zerken op de begraafplaats
- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid van het complex en de samenstellende onderdelen
- vanwege de uniciteit van dit type complex in de provincie Groningen
- vanwege de fraaie, verhoogde ligging in het open landschap
- wegens de invloed van de familie Uniken op de ontwikkeling van Stadskanaal.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Datum van downloaden 3 augustus 2020

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Datum van downloaden 3 augustus 2020

Monumentnummer*: 516228

Status: rijksmonument
 Inschrijving register*: 17 oktober 2000
 Kadaster deel/nr: 7513/6

<i>Complexnummer</i>	<i>Complexnaam</i>
516227	Begraafplaatscomplex met woning

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Stadskanaal	Stadskanaal	Groningen

<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Unikenstraat	46		9501 XE	Stadskanaal	Bij	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Onstwedde	V			25

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving

FAMILIEBEGRAAFPLAATS met BEGRAAFPLAATSHEK uit omstreeks 1859.

De FAMILIEBEGRAAFPLAATS is verhoogd gelegen op een zandrug en is in de vorm van een hart aangelegd. De begraafplaats wordt omgeven door zowel loof- als naaldbomen. Centraal staat het oudste en meest bijzondere graf van de oprichter Jan Uniken uit 1859. De sokkel is opgebouwd uit een vierkante aangesmeerde plint waarop een hoge vierkante natuurstenen bovenbouw met tekst, bekroond met een natuurstenen vaas. Aan de voorzijde staat geschreven 'Rustplaats van den heer Jan Uniken, veen- en landeigenaar te Wildervank', aan de linkerzijde 'Geboren den 26 oktober 1783', aan de rechterzijde 'Overleden den 2 februari 1859' en aan de achterzijde het familiewapen. Rondom dit graf zijn paden en staande en liggende grafstenen gegroepeerd in het groen. De stenen zijn van natuursteen en meestal voorzien van een ijzeren hekwerk. Aan de rechterzijde staat een bankje van gietijzer en hout. Voor de begraafplaats liggen drie perken waarin diverse bomen waarvoor een pad, met aan weerszijden beuken en eiken, dat wordt afgesloten door een hek.

Het BEGRAAFPLAATSHEK bestaat uit vier gietijzeren rechthoekige pijlers met cannelures die op een betonnen vloer zijn geplaatst. De pijlers worden bekroond met gietijzeren vazen. Het hekwerk is opgebouwd uit stijlen en regels, opgevuld met decoratieve patronen. Centraal twee openslaande delen.

Waardering

Familiebegraafplaats met begraafplaatshek van algemeen belang vanwege cultuurhistorische waarde:

- als voorbeeld van een familiebegraafplaats aangelegd in het derde kwart van de negentiende eeuw in de provincie Groningen
- vanwege de eenvoudige, maar fraaie aanleg en bijzondere zerken
- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid van zowel begraafplaats als hek
- vanwege de uniciteit van dit type complex in de provincie Groningen
- vanwege de ruimtelijk-visuele en functionele relatie met de overige complexonderdelen
- vanwege de fraaie, verhoogde ligging in het open landschap
- wegens de invloed van de familie Uniken op de ontwikkeling van Stadskanaal.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Uitvaartcentra en begraafplaatsen	Begraafplaats en -onderdelen	Begraafplaats

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Datum van downloaden 3 augustus 2020

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Datum van downloaden 3 augustus 2020

Monumentnummer*: 516229

Weg- en waterbouwkundige werken

Weg(C)

Laan

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 17 oktober 2000
Kadaster deel/nr: 7513/6

Complexnummer		Complexnaam				
516227		Begraafplaatscomplex met woning				
Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*				
Stadskanaal	Stadskanaal	Groningen				
Straat*	Nr*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Unikenstraat	46		9501 XE	Stadskanaal	Bij	
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kad. object*	Appartement	Grondperceel		
Onstwedde	V			25		

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving

LAAN met TOEGANGSHEK uit omstreeks 1859.

De zeer lange LAAN bestaat uit een zandpad met aan weerszijden eiken. Alleen het eerste deel is verhard. Aan het begin van de laan bevindt zich een TOEGANGSHEK, dat is verbreed. Het hek bestaat uit vier gietijzeren rechthoekige pijlers met cannelures die op een betonnen vloer zijn geplaatst. De pijlers worden bekroond met decoratieve elementen. Het eenvoudige ijzeren hekwerk is opgebouwd uit stijlen en regels, bekroond met pieken. Centraal twee openslaande delen.

Waardering

Laan met toegangshek van algemeen belang:

- als voorbeeld van een laan met toegangshek uit het derde kwart van de negentiende eeuw in de provincie Groningen
- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid
- vanwege de ruimtelijk-visuele relatie met de overige complexonderdelen
- vanwege de functionele relatie met de begraafplaats en de dienstwoning.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument
Datum van downloaden 3 augustus 2020

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument
Datum van downloaden 3 augustus 2020

Monumentnummer*: 516230

Status: rijksmonument
 Inschrijving register*: 17 oktober 2000
 Kadaster deel/nr: 7513/6

Complexnummer		Complexnaam				
516227		Begraafplaatscomplex met woning				
Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*		
Stadskanaal		Stadskanaal		Groningen		
Straat*	Nr*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Unikenstraat	46		9501 XE	Stadskanaal		
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kad. object*	Appartement	Grondperceel		
Onstwedde	V			46		

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving

De één verdieping hoge, deels onderkelderde DIENSTWONING op nagenoeg rechthoekige plattegrond stamt uit omstreeks 1890 en is opgetrokken in een Ambachtelijk-traditionele bouwtrant. Het pand is opgetrokken in rode baksteen met aan de achterzijde een aangesmeerd trasraam en wordt gedekt door een wolfdak waarop niet-originele pannen; gemetselde schoorstenen op de nok (achterste niet-origineel); niet-originele mastgoot; muurankers; strakke houten windveren. De gevels worden geleed door H-vensters onder rollaag.

In de voorgevel (zuidoostzijde) een opgeklampte houten deur met tweeruits bovenlicht, twee H-vensters en twee tweeruits zaadvensters.

In de zuidwestgevel die deels is aangesmeerd (niet-origineel) twee getoogde liggende zesruits vensters. In de voorzijde van de krimp een H-venster en in de zijgevel twee niet-originele vensters.

In de achtergevel (noordwestzijde) centraal een niet-originele aanbouw (niet beschermd), met aan de linkerzijde een getoogd liggend zesruits venster onder rollaag en aan de rechterzijde een klein staand venster.

In de noordoostgevel een H-venster, twee niet-originele vensters en een keldervenster.

Het INTERIEUR komt wegens verbouw niet voor bescherming van rijkswege in aanmerking.

Waardering

Dienstwoning van algemeen belang:

- vanwege de ruimtelijk-visuele relatie met de overige complexonderdelen
- vanwege de functionele relatie met de begraafplaats
- vanwege de fraaie ligging aan de laan.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Woningen en woningbouwcomplexen	Dienstwoning(K)	Beheerderswoning

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Datum van downloaden 3 augustus 2020

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Datum van downloaden 3 augustus 2020

Monumentnummer*: 516231

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 17 oktober 2000
Kadaster deel/nr: 7513/6

Complexnummer *Complexnaam*
516227 Begraafplaatscomplex met woning

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>				
Stadskanaal	Stadskanaal	Groningen				
<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Unikenstraat	46		9501 XE	Stadskanaal	Bij	
<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>		
Onstwedde	V			46		

*Rijksmonumentomschrijving***

Omschrijving

De BIJSCHUUR (omstreeks 1890) op rechthoekige plattegrond is opgetrokken in rode baksteen en wordt gedekt door een zadeldak waarop niet-originele pannen; gemetselde schoorsteen; strakke houten windveren. De gevels worden geleed door liggende getoogde zesruits vensters onder strek.

In de voorgevel (zuidoostzijde) een opgeklampte houten deur onder rollaag en een zesruits venster. In de zuidwestgevel twee zesruits vensters. In de noordoostgevel een getoogd zesruits venster.

Waardering

Bijschuur van algemeen belang:

- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid
- vanwege de ruimtelijk-visuele relatie met de dienstwoning
- vanwege de functionele relatie met de dienstwoning.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Boerderijen, molens en bedrijven	Boerderij (M)	Bijschuur

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Datum van downloaden 3 augustus 2020

264 a

Eén van de laatste familiebegraafplaatsen Stadskanaal heeft een uniek kerkhof

Blabalblal

„Nee, niet één keer per maand maar elke week worden de paden hier aangehaakt en het gras gemaaid. De graven maak ik elk jaar goed schoon en de onleesbaar geworden opschriften worden keurig zwart gemaakt. Met het omleggen de bos doe ik helemaal niets. Dit jaar nog heb ik bij de ingang nog met witte verf aangegeven dat de begraafplaats van de familie Uniken hier ligt. Ja, er komt ook regelmatig bezoek, meestal mensen die even komen kijken en van de nabestaanden komt mevrouw Van der Tuuk uit Amsterdam nog wel eens over”.

Elzo Venema, kabellegger van beroep maar tegelijk al dertig jaar beheerder van een van de weinige nog officieel in gebruik zijnde familiekerkhoven in Nederland, vertelt rondom over de voor Stadskanaal zeldzame begraafplaats aan de Unikenstraat op iets meer dan een steensloop van Wildervank. Ook al kent hij de laatste rustplaats van de Unikens, van der Tuuk, Mens en Koenings natuurlijk op zijn duimpje, toch ontdekt hij telkens bij een nadere beschouwing van de grafinschriften weer iets nieuws.

Op een zerk staat geschreven:

De laatste oprijbaan naar het Unikenkerkhof

W.C. 27-7-78

„Hier rust Jan van der Tuuk echtgenoot van A. Hardeberg en Martinus Johannes”. Jan van der Tuuk werd er in 1860 begraven en Martinus in 1915, doch de echtgenote A. Hardeberg ontbreekt. Vreemd toch eigenlijk. Ja, dat vindt Elzo Venema ook maar een antwoord op de vraag waarom mevrouw Hardeberg er moest ter aarde worden besteld, moet hij schuldig blijven. Het was hem eigentijd noodt eerder zo opgevallen, wel vader en zoon maar niet de echtgenote...

De beheerder is wel trots op het familiekerkhof, dat wordt beheerd door de Unikenstichting waarvan mr. H. Uniken Venema uit Haren voorzitter is. Het is momenteel in de provincie het enige nog te gebruiken familiekerkhof. Bij Ellerhuizen in de gemeente Bedum ligt ook nog een familiekerkhof, doch deze laatste rustplaats van de familie Hogema is al bijna zeventig jaar niet meer gebruikt. Het is overigens in Stadskanaal ook al weer ruim tien jaar geleden dat de stoffelijke resten van naasten van de familie Uniken een plaats kregen op de begraafplaats. In juni 1862 werd Egloriet Nico Koening er begraven en in januari 1864 Tietje Martha Koening terwijl kort daarna van twee andere nazaten de as in een urn werd ge-

plaatst. „Dat heb ik nog meegemaakt en daarna is het afgelopen. Of er in de toekomst nog mensen hier worden begraaven weet ik niet”, vertelt Elzo Venema.

„Theoretisch is dat wel mogelijk of het nog gaat gebeuren is zeer de vraag. De crematie is sterk toegestaan”, zegt mr. Uniken Venema uit Haren. Er zijn volgens hem nog wel een aantal Unikens in leven. Hoeveel het er zijn kan hij niet zeggen, hij kan ook geen mogelijk aantal noemen. De contacten tussen het stichtingsbestuur en de nazaten van de stichter van de familiebegraafplaats, Jan Uniken, zijn schaars. De heer Uniken Venema is voorts van mening dat het historisch gezien eigenlijk al helemaal niet zo bijzonder is. De taak van de stichting is ook erg eenvoudig: zij beheert het kerkhof met de oprijbaan, die wordt omcint door enkele tientallen eeuwenoude eiken.

Ook dat beherer is erg eenvoudig: Elzo Venema onderhoudt de begraafplaats en als beloning mag hij daarvoor gratis in het nabijgelegen busse woonen. Veel meer kan de heer Uniken Venema uit Haren niet vertellen. Van het grootgrondbezit van de nazaten van de familie Uniken is hij niet op de hoogte. Elzo Venema vertelt dat de familie Uniken rondom het kerkhof nog wel zo'n honderd hunder heeft liggen en bovendien nog enkele stukken grond in de Drentse Mouden. „De familie verwacht die gronden, verkopen doen ze in ieder geval niet, er komt hier nog wel eens een schatting als een familielid is overleden. Dit in verband met de successorechten”, legt de beheerder van het kerkhof uit.

Toch zit er aan het kerkhof dat in 1860 met de ter aarde bestelling van Jan Uniken werd gesticht meer vast. De uit Duitsland afkomstige familie Uniken richtte in de nabijheid ongeveer de wijk Unikenborg op. Deze borg, een grote boerderij, moest ongeveer hebben gestaan op de plaats waar nu een open overkapping staat met daarnaast de boerderij aan de Kanaalster kant van de zandberge oprijbaan. De borg werd gesticht door Jan Uniken in die tijd dat daar het veen werd ontgonnen. Later kwam Johan van der Tuuk erop. Van de borg is nog bekend dat deze was omgeven met een prachtige tuin met enkele vijvers. Dat er werkelijk vijvers zijn geweest valt mogelijk af te leiden uit enkele vrij natte plekken in de directe omgeving.

Achter de borg stonden vroeger schuren waarin onder meer een ossenweiderij moet zijn geweest en een meutwinstokerij. De borg is afgebroken na de dood van Johan van der

264 b

Beheerder Elzo Venema bij het graf van Jan Uniken, de eerste die op het familiekerkhof werd begraven.

Tuuk toen ook al het aanwezige geld jakschlappig voordeven bleek te zijn. In de directe omgeving verbleven in die jaren twaalf huizen, toch woedt het stukje Stadskanaal ook wel „De Sireek met dertien huizen” genoemd. En dat duidt dan weer op een voorname boerderij. In de tuin moest de bestaande boerderij zijn ook nog een oude fundamenten gevonden, die op de vroegere borg wezen.

Een belangrijk stuk Kanaalster historie dat in stukken en brokken bij het Streekhistorisch Centrum bekend is. Met de begraafplaats is dat iets minder moeilijk: zoals gezegd werd Jan Uniken, die stierf als vrijgezel, er als eerste begraven. Egloriet Uniken, die huwde met een dochter van Johan

van der Tuuk, werd vader van tal van dochters. Dat is dan ook de reden dat er meerdere „vremde” namen op het kerkhof voorkomen. Van de ongeveer veertig personen, die er hun laatste rustplaats vonden, zijn de meesten aanverwanten van de grondlegger Jan Uniken, in zijn tijd een van de meest rijke ontveneren.

Beheerder Elzo Venema ontwaakte vorig jaar nog een mevrouw Uniken uit Duitsland. „Zij was bezig met een stamboom en was al tot 1600 gevorderd. Ze vertelde dat er in Duitsland nog een kasteel stond van de familie, het was helemaal vervallen. Ze was erg geïnteresseerd. Verder komt mevrouw Van der Tuuk, een dame op leeftijd, hier nog wel eens een kijkje nemen, ze is erg geïnteresseerd”, legt de heer Venema uit. Over het mogelijk nog gebruiken van de begraafplaats haalt de heer Venema zijn

schouders op. Er is nog voldoende ruimte. Zeker omdat in de novemberstorm in 1972 op het terrein 200 grote eiken als kegels omvergingen.

„Het was hier aanvankelijk een drinker bos, nu is het licht op de begraafplaats”, zegt hij. De begraafplaats is wel een rustpunt geweest voor families van het voormalige land-schap tegen de Wildervanksterdallen en het Dal kanaal. „Mensen zijn ook geïnteresseerd in de vogels en de planten, ja het is hier een rustge-bied”, zegt Elzo Venema. Een rustge-bied zal het Unikenkerkhof als de enige nog te gebruiken familiebe-graafplaats in de provincie Groningen ook wel blijven. Tenzij natuurlijk na-zaten besluiten het terrein aan de Unikenstraat in Stadskanaal uit te verkiezen als hun laatste rustplaats.

SERVAAS SMULDERS

scheeps

W.C. 27-7-78

Winschoter Courant

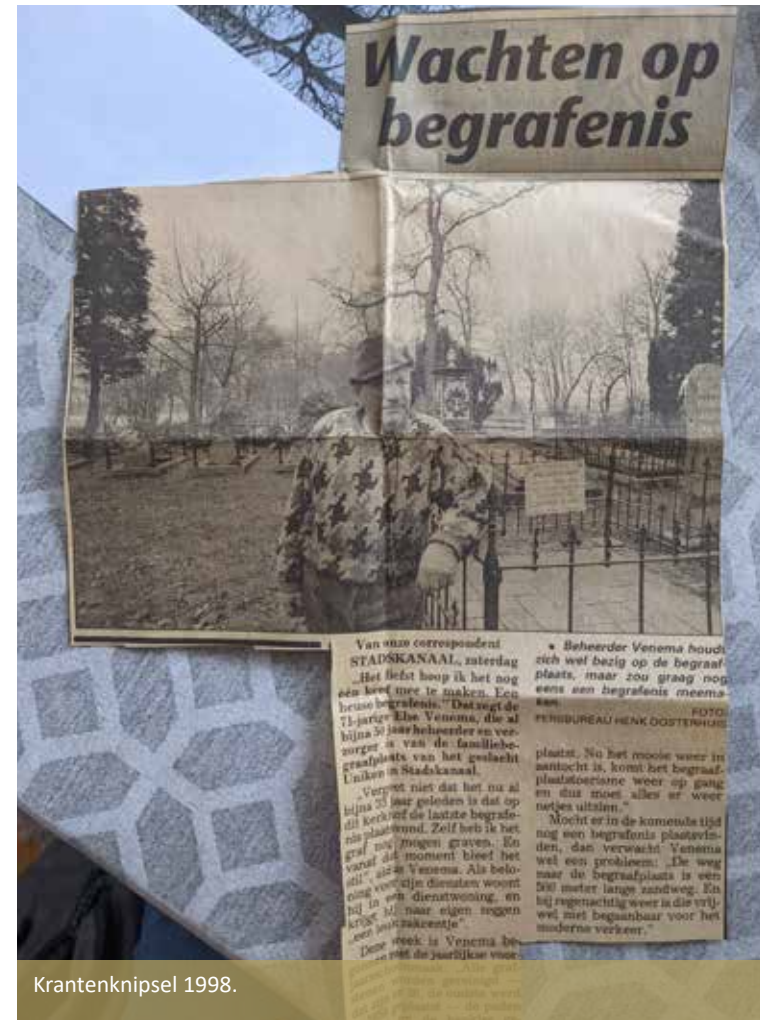
Op 16 februari 2022 heeft Landschapsbeheer Groningen de heer Venema uit Stadskanaal geïnterviewd. Hij is zoon van de voormalig beheerder van begraafplaats Uniken. Bovendien groeide hij op met de begraafplaats als 'achtertuin'. Hij weet veel van de geschiedenis van deze bijzondere plek. Van het interview is een geluidsopname gemaakt. Dit hoofdstuk geeft het uitgewerkte interview weer.

Op de topografisch militaire kaart van omstreeks 1890 is te zien dat er vlakbij de begraafplaats een dennenbosje was. Dit is wel van lang geleden. Dat kan meneer zich niet heugen. Waar heeft dat bosje gestaan? Bij de ingang, bij de weg, waar je naar binnen gaat, staat rechts de schuur van die boer, maar daar tegenover zie je een grasveld. Vroeger stond dat vol met eikenbomen. Nu nog nauwelijks. Eerder hoorde dat bij de begraafplaats. Nu lijkt het alsof het bij de grond van de boer hoort.

Op een andere kaart zie je ook al dat de eikenlaan er was, maar waar ging dat heen? Dat weet meneer niet. "Het is ook al heel oud. Het middelste is het oudste graf van 1861. Dat graf is van een man, die man had al het grond hier in de buurt. Dat kun je je niet voorstellen."

Op een kaartje van 1920 zie je ook een pad: het pad achter de begraafplaats. Die ligt er nog. "Dat pad loopt dood. Er staan wat meer boompjes. Allemaal opslag, maar dat moet wat mij betreft zo blijven. Rondom de begraafplaats moet zo weinig mogelijk veranderd worden. Want zo was het. Er stonden veel meer van die grote eikenbomen omheen. Rond 1972 was er een harde storm, toen zijn veel bomen omgevallen. Ze lagen overal bij de boer op z'n land." Er waren rond de 150 eiken geveld. Enkele jaren na de storm is er gedeeltelijk en professioneel geherplant (correspondentie Heidemij en Egbert Uniken Stichting).

Het is een prachtige, beschutte plek. Als je er via een sluispad achter loopt en dan via de zijkant weer terug, dát is een mooi stukje. Op de hoek van de begraafplaats zie je dat je hoger staat. De omgeving is afgegraven. Meneer weet nog dat ze daar aan het

Krantenknipsel 1998.

afgraven waren. Daarachter kwamen eerder nog de schepen om bieten en aardappelen op te halen. De zandkop was heel hoog, dat haalden ze toen ook op via de schepen. Het zand ging naar oude steenfabriek. Ze gingen door het water, onder de brug door, richting Bareveld. Aan de linkerkant was een stuk water met de steenfabriek.

Één of twee keer in de week kwamen ze het zand ophalen. Dat deden ze 's avonds na hun werk. Het zand kwam van de achterkant van de begraafplaats. Aan de andere kant van het water wat daar doorloopt was het ook zo. De boer heeft de grond daar afgevlakt, geëgaliseerd. De zandrug was heel groot, maar is dus voor een deel afgegraven. Vanaf het land van boer De Vries kun je het goed zien. Dat loopt helemaal door. Dat kun je zelfs van die kant (wijst iets aan) nog zien. Je kunt nog terugvinden dat er geel zand zit. Als ze bieten zaaien, bij oosterwind, dan krijg je zandverstuivingen als de grond droog is. Er werden dan aardappelkistjes op het land neergezet om het zand tegen te houden.

Hoe oud is de eikenlaan? "Geen flauw idee. Als kind zijnde stonden ze er al en toen waren ze ook al oud. Boer De Vries snoeit ze op aan de kant van het land. Haalt hij het dode hout er ook uit? "Nou, dat weet ik niet. De boer snoeit alleen waar hij zelf last van heeft." Meneer heeft zelf, na het overlijden van zijn vader in 2014, de begraafplaats ook nog beheerd, voornamelijk maaiwerk. Het stond hem tegen dat de stichting, de eigenaar van de begraafplaats, er niets meer aan deed. Dus hij deed zelf nog het een en ander. "Ik wil graag wat voor een ander doen, maar dan moeten de onkosten bijvoorbeeld wel vergoed worden. Ik ben ermee opgehouden."

Vanuit Stadskanaal zijn er ook bewoners die wel wat onderhoud willen doen. Er zit volgens meneer wel veel verschil tussen 'bemoeien' en 'wat doen'. "De Telegraaf is zelfs een keer langs geweest op de begraafplaats. Er was best wat belangstelling voor. Toen woonde zijn vader er nog. Er was ook een keer een expositie over begraafplaats Uniken bij het Streekhistorisch Museum hier."

Krantenknipsel DvhN, 2014

Krantenknipsel, datum onbekend

Vanuit Stadskanaal zijn er ook bewoners die wel wat onderhoud willen doen. Er zit volgens meneer wel veel verschil tussen 'bemoeien' en 'wat doen'. "De Telegraaf is zelfs een keer langs geweest op de begraafplaats. Er was best wat belangstelling voor. Toen woonde zijn vader er nog. Er was ook een keer een expositie over begraafplaats Uniken bij het Streekhistorisch Museum hier."

We laten een kaart zien met de ingetekende padenstructuur op de begraafplaats. "Dat pad kan ik wel dromen. Ik liep er ook in het pikkedonker. Er lopen daar ook nog kleine paadjes die niet op de tekening staan. Allemaal zandpaden. Elke vrijdag moest ik dat als jongetje netjes aanharken. Want in het weekend kwam de familie op bezoek. Ze hadden bloemen bij zich." Meneer haalde water voor de bloemen. Daar kreeg hij dan een reep chocola voor. Hij verzorgde de binnenste paadjes, zijn vader de paden buitenom.

En nu? "Ik krijg er tranen van in m'n ogen van hoe slecht het is onderhouden. Het is nu wel een mooie grote zee van krokussen en sneeuwklodjes, zag ik gister. Als kind stonden daar zoveel bomen, je kon vanaf de begraafplaats niet eens naar buiten kijken. Nu kun je zelfs de watertoren zien."

Stonden er op de binnentuin ook vaste planten? "Nee, alleen gras en een paar boompjes. De voorjaarsbollen zijn er altijd al geweest." Het stukje weiland bij het ouderlijk huis van meneer Venema heeft hij nog lang gemaaid. En dood hout opgeruimd.

In Oudeschans staat een villa van de familie Uniken: hier is meneer niet mee bekend. Daar was een bekende tuinarchitect bij betrokken, Vroom. Daar heeft meneer wel eens van gehoord. Maar zou Vroom ook bij deze begraafplaats betrokken zijn? Nee, meneer denkt van niet. Hij heeft nog nooit een plattegrond of een ontwerp van de begraafplaats gezien. Daar is ook nooit over gesproken.

Meneer vraagt wie opdracht heeft gegeven om aan de slag te gaan met de begraaf-

plaats. De gemeente Stadskanaal heeft opdracht gegeven om e.e.a. te onderzoeken: wat is de toekomst van de begraafplaats? “Er moet veel gebeuren om de begraafplaats te herstellen. Onderhoud, schoonmaken van de graven, verven van hekwerken...”

Landschapsbeheer Groningen zoekt naar mogelijke financiering voor herstel. Meneer zegt: “Voordat je bezig gaat, kom eerst bij mij en bij de stichting (eigenaar). Want ik weet wat er waar zit. Ga niet zomaar met de klepelmaaier los. Er zit ook nog ergens een grafkelder.” Meneer wordt natuurlijk betrokken zodra er werkzaamheden zullen plaatsvinden.

We laten een foto zien met een huisje: dat was het lijkenhuisje (zie omslagfoto). Meneer

De heer Rindert Venema, zoon van de laatste beheerder van de begraafplaats

Krantenknipsel, datum onbekend

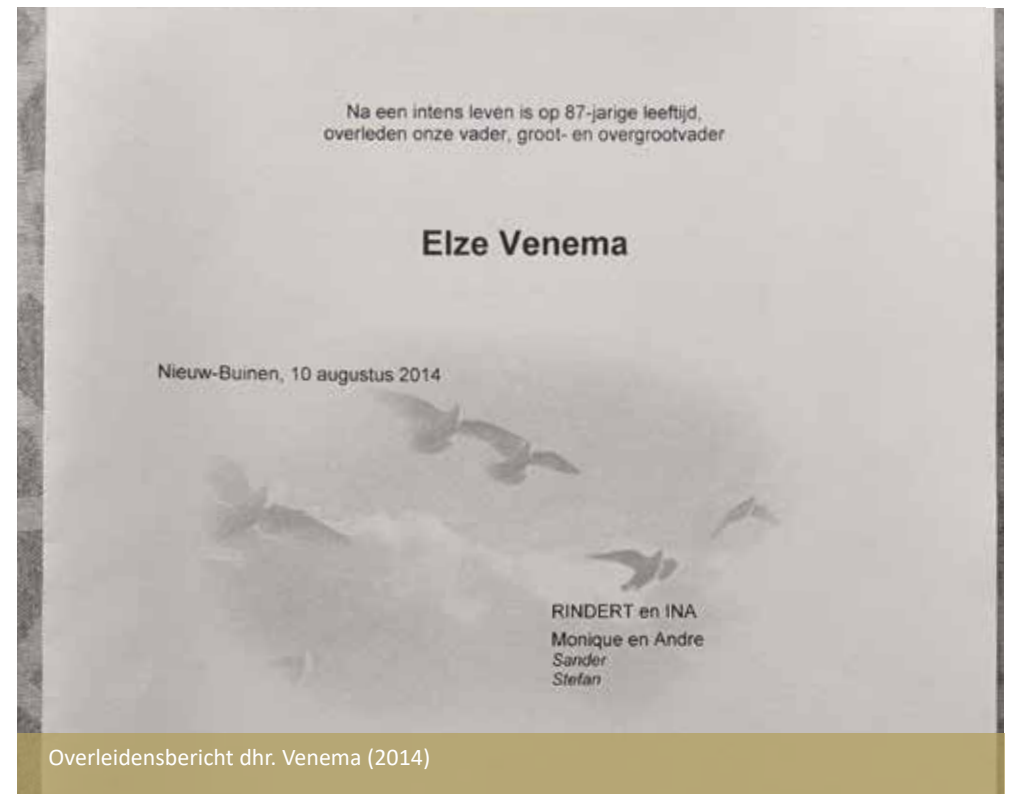

Pauline de Bok

weet nog waar het stond. Hij gaat het aanwijzen straks. “Het stond op het pad na het hek aan de linkerkant. Je kunt wel zien ongeveer aan de hand van de graven daarachter op de foto.” Op dezelfde foto zien we de vader van meneer Venema. Het lijkenuisje viel later bijna uit elkaar. In overleg met de oude Uniken Venema (bestuurder van de Egbert Uniken Stichting) heeft z’n vader hem afgebroken. “Er is nog één grafkelder, maar ik weet niet of die nog intact is. Het is een kelder die nog niet is gebruikt. Er werd ook steeds overheen gereden met trekker en maaier. Het graf wat er naast stond, daar heb ik nog ingekeken toen het ooit openstond voor de liefhebber. We hadden het er laatst nog over dat er geen foto is van dat oude huisje. Op het eind stonden daar de schoffels en harken enzo in. Dat kon toen nog gewoon. Dat hoef je tegenwoordig niet meer te doen. Dan ben je alles kwijt. Dat doet me denken: ik heb zelfs de draagbaar van de begraafplaats nog. Die bewaar ik in mijn loods.”

We laten de foto zien van het huis van z’n vader: die is van toen Venema zijn vader al was overleden. Meneer heeft nog een foto van het huisje van toen ze er woonden. Het huisje is nu helemaal vervallen. De jeugd heeft daar wat rond gehangen. Er is veel gesloopt. Monumentenzorg is daar laatst geweest. Die keurden hem niet af. Hij is dus niet van de monumentenlijst afgehaald. “Maar het is niks meer”.

Hoe ziet meneer de toekomst? Als niemand iets doet, dan blijft het zo in verval en gaat dat steeds verder. Als het aan meneer ligt, was het een paar jaar geleden al gerenoveerd, inclusief groenonderhoud zodat het voor het zicht netjes is. “Maar ja, wie gaat dat betalen?”

Bronnen

Dhr. R. Venema te Stadskanaal

Dhr. A. Uniken Venema te Den Bosch

Mevr. B. de Leeuw te Den Bosch

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)-dataset

Beeldbank Groningen

Dinoloket

Geomorfologische kaarten, dataset Provincie Groningen

Groninger Archieven

Kwaliteitsgids Groningen, deelgebied Veenkoloniën

Landschapsbeheer Groningen, dataset

Nationaal Georegister

Noordergraf, Handleiding voor onderzoek en duiding van begraafplaatsen.

Paleografische kaarten P. Vos, via www.cultureelerfgoed.nl

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2021), Memo *Toekomstplan Begraafplaats familie Uniken - Stadskanaal*

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, webpublisher

Streekhistorisch Centrum Stadskanaal

Veenkoloniale Volksalmanak, jaarboek voor de geschiedenis van de Groninger Veenkoloniën. Nr. 18 - 2006. Veenkoloniaal Museum.

www.landschapsgeschiedenis.nl

www.dodenakkers.nl

www.topotijdreis.nl

Colofon

Dit tuinhistorisch onderzoek is opgesteld door
Landschapsbeheer Groningen |
Roderwolderdijk 60 | 9744 TH Groningen |
P20106 | GSO, RLU

3-10-2022

